

KOULUTUSPOLIITTINEN KESKUSTELU OPPIVELVOLLISUUSLAIN
UUDISTUKSESTA EDUSKUNNAN TÄYSISTUNNOISSA
OIKEUTTAMISTEORIAN NÄKÖKULMASTA

Matti Hartikka
Pro gradu -tutkielma
Sosiologia
Yhteiskuntatieteiden ja
filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2023

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä Matti Hartikka	
Työn nimi Koulutuspoliittinen keskustelu oppivelvollisuuslain uudistuksesta Eduskunnan täysistunnoissa oikeuttamisteorian näkökulmasta	
Oppiaine Sosiologia	Työn tyyppi Pro gradu
Aika Syksy 2023	Sivumäärä 49
Ohjaaja Markku Lonkila	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Koulutuksella ohjataan yksilöitä eri asemiin yhteiskunnassa ja pyritään ehkäisemään syrjäytymistä ja yhteiskunnan ulkopuolelle jäämistä. Tähän tähtää myös hallituksen esitys oppivelvollisuuslain uudistuksesta (2020). Tutkielmani aiheena on oppivelvollisuuslain uudistuksen ympärillä käydyn poliittisen keskustelun kulku Eduskunnan täysistuntojen puheenvuoroissa. Eduskunta kokoontui tutkielman aineistoksi koostuvissa istunnoissaan kolmena päivänä keskustelemaan hallituksen esittämän uudistuksen hyvistä ja huonoista puolista. Pyrin selvittämään keskustelussa esiintyvää argumentointia käyttämällä viitekehyksenä oikeuttamisteoriaa ja metodina julkisen oikeuttamisen analyysia.</p> <p>Tutkimuksen tuloksena syntyi kuva keskustelun kulusta ja sisällöstä. Oikeuttamisteorian näkökulmasta katsottuna hallituksen esitystä kannattavat ja sitä vastustavat käyttivät usein samankaltaisia moraalisia argumentteja. Nämä argumentit kohdistuivat esityksen tavoitteisiin, taloudelliseen suunnitteluun ja käytännöllisiin, koulutukseen liittyviin, ongelmiin. Keskustelun keskiössä olivat nuorten hyvinvointi ja koulutuspoliittinen puntarointi.</p>	
Asiasanat Oppivelvollisuuslaki, Eduskunta, Oikeuttamisteoria	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO.....	1
2. KOULUTUSPOLITIikka SUOMESSA.....	5
3. OPPIVELVOLLISUUDEN HISTORIA SUOMALAISESSA KOULUSSA	8
3.1 Kansansivistys ja lukutaito.....	8
3.2 Autonomia ja kansainväliset aatevirtaukset.....	11
3.3 Oppivelvollisuuskoulu 1921	13
3.4 Peruskoulu-uudistuksesta nykypäivän kouluun.....	16
4. OIKEUTTAMISTEORIA TUTKIELMAN TEOREETTISENA VIITEKEHYKSENÄ20	
5. TUTKIELMAN AINEISTO JA MENETELMÄT.....	25
5.1 Oikeuttamismaailmojen määrällinen esiintyminen aineistossa	26
6. OIKEUTTAMISTEORIAN MAAILMOJEN LAADULLISIA ESIMERKKEJÄ.....	30
6.1 Kansalaisuuden maailma.....	30
6.2 Kodin maailma	33
6.3 Maineen maailma.....	34
6.4 Teollisuuden maailma.....	36
6.5 Inspiraation maailma.....	38
6.6 Markkinoiden maailma.....	39
7. OIKEUTTAMISTEOREETTISEN NÄKÖKULMAN POHDINTAA.....	41
8. TUTKIMUKSEN TULOSTEN POHDINTAA KOULUTUSPOLITIIKAN KANNALTA.....	43
9. JOHTOPÄÄTÖKSET	47
KIRJALLISUUS	50
LÄHDEAINEISTO.....	54

1. JOHDANTO

Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää, millaista oli oppivelvollisuuslain muutoksen ympärillä käytävä koulutuspoliittinen keskustelu talvella marraskuussa ja joulukuussa 2020 Eduskunnan täysistuntojen puheenvuoroissa. Tutkin täysistuntojen puheenvuoroja oikeuttamisteorian kautta. Suomalainen koulu on yksi yhteiskuntamme tärkeimpiä instituutioita ja sen ympärillä käydään arvokeskustelua usein niin päättäjien, kuin median toimesta. Tässä tutkielmassa keskitytään Eduskunnassa käytyyn keskusteluun oppivelvollisuuslain uudistuksen ympärillä kansanedustajien ja ministereiden täysistuntojen puheenvuoroissa. Keskustelun keskiössä on siis hallituksen esitys HE 173/2020, ”Hallituksen esitys eduskunnalle oppivelvollisuuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi”.

Eduskunnassa pidettyjen puheenvuorojen, tutkielman lähdeaineiston, analysointiin käytän metodina julkisen oikeuttamisen analyysia ja teoriataustana Boltanskin ja Thévenot'n oikeuttamisteoriaa. Yhteiskuntatieteellisessä näkökulmassa otan ohjenuoraksi koulutuspolitiikan tutkimuksen antaman kuvan koulutuksen merkityksestä suomalaisessa yhteiskunnassa. Tuon tutkielmassa esille tämän näkökulman aineiston esittelyssä.

Opetusministeri Li Andersson esittelee kaavailtua oppivelvollisuuslain uudistusta 15.10.2020 Yle Areenassa pidetyssä tiedotustilaisuudessa. (Yle Areena 15.10.2020) Eduskunta ryhtyi tämän jälkeen käsittelemään aietta uudistukselle. Esittelyssä opetusministeri Andersson toi esille monia uudistukseen liittyviä muutoksia ja lisäyksiä oppivelvollisuuslakiin. Andersson mainitsee, että uudistus on historiallinen toimi, johon oltiin ryhtymässä. Oppivelvollisuuslain uudistusta tarvitaan hänen mukaansa, koska se lisää koulutuksellista tasa-arvoa ja huolta kannetaan myös koulutustason kehityksen pysähtymisestä ja osaamistason nostosta suomalaisessa yhteiskunnassa. Uudistuksen taustalla on ajatus auttaa nuoria selviytymään toisen asteen koulutuksesta.

Anderssonin avauspuheessa hän käy läpi koulutukseen ja nimenomaan keskiasteen nivelvaiheen opiskeluun liittyvistä haasteista ja myös ongelmista. Yhtenä reaali-teettina on ikäluokkien pieneminen, joka vaikuttaa koulutuksen toteuttamisen rakenteisiin. Opetusministeri Anderssonin peruskoulun jälkeiseen opiskeluun liittyy myös ongelmia kuten se, että toisen asteen koulutuksessa 15 % opiskelijoista eivät valmistu tutkintoon asti. Tämä aiheuttaa osaltaan syrjäytymistä työelämästä. Samalla tutkintojen merkitys työelämässä on kasvanut, eli työelämän vaatimukset ovat kasvaneet. Hän viittaa myös nuorisotakuun jatkamiseen suunnitelmien mukaisesti. (Yle Areena 15.10.2020)

Oppivelvollisuuslain tavoitteista Andersson mainitsee yleisen maksuttomuuden ja sivistystason nousun. Lain uudistuksella pyritään vähentämään nuorten

ulkopuolisuutta ja myös kiusaamista kouluissa. Oppimisvaikeudet ovat yksi tekijä johon uudistuksella halutaan puuttua. Hän mainitsee myös vanhempien vastuun kasvatustyössä ja kuntien vastuun koulutuksen järjestämisessä.

(Yle Areena 15.10.2020)

Oppivelvollisuuden uudeksi yläikärajaksi oli siis suunniteltu 18-vuoden ikää. Uudistukseen kuuluu myös tehostetun ohjauksen järjestäminen, oppikirjojen ja välineiden kustantaminen valtion puolesta. Oppilashuollon kehittämällä pyritään estämään poissaoloja, koulutuksen keskeyttämistä, pudokkuutta ja väliinpuotoamisen riskiä. (Yle Areena 15.10.2020) Toisin sanoen pyrkimyksenä on ollut luoda kokonaisvaltainen ratkaisu nuorten aseman parantamiseksi koulutuksen kautta yhteiskunnassa.

Koulutuksen ilmiöitä käsitellään hyvin usein julkisessa keskustelussa mediassa. Myös oppivelvollisuuslain ympärillä on käyty runsaasti keskustelua eri tiedotusvälineissä. Eduskunnan lain käsittelyä seurattiin uutisoinnissa melko aktiivisesti ja siinä tuotiin esille monia suunnitelmia ja toiveita, joita lain muutokselta toivottiin. Tätä tutkielmaa kirjoittaessa laki on jo hyväksytty ja saatettu toimeen, mutta sen vaikutuksia on vielä liian varhaista arvioida. Lakiin liittyi paljon odotuksia, jotka monen näkemyksen mukaan olivat toteuttamassa parempaa peruskoulun ja toisen asteen nivelvaiheen toteutumista.

Oppivelvollisuuslain uudistus on pitkällisen suunnittelun ja harkinnan tulosta. Eduskunnassa käsittely on alkanut vuonna 2009 toimenpidealoitteella, jonka on tehnyt Paavo Arhinmäki(vas). (Eduskunta 12.01.2021) Yleisradion verkkouutisissa vanhin haulla löytyvä uutinen asiaan liittyen on huhtikuulta 2012. Uutisessa kerrotaan silloisen opetus – ja kulttuuriministerin Jukka Gustavssonin esityksestä oppivelvollisuuslain yläikärajan nostamisesta. Tuolloin huolenaiheena koulutuksessa oli vaille opiskelupaikkaa jääneet nuoret ja toisaalta opiskelunsa keskeyttäneet lukion ja ammattikoulun opiskelijat. Artikkelissa mainitaan tutkimus, jonka mukaan toisen asteen koulutuksella nuorella on paremmat mahdollisuudet selviytyä työmarkkinoilla ja heillä on myös pidempi työura edessään.

(Yle Uutiset 26.04.2012)

Hieman myöhemmin seuraavana vuonna 19. lokakuussa 2013 Yleisradion verkkouutisissa pohditaan jo oppivelvollisuuslain mahdollisen uudistuksen vaikuttavuutta nuorten ongelmiin ja toisaalta uudistuksen kustannukset tulivat esille heti alkuvaiheessa. Uudistuksen vastustajiin kuului tuolloin sivistysvaliokunnan puheenjohtaja Raija Vahasalo (kok.), joka kommentoi uudistuksen olevan tehoton tapa auttaa nuorten tilannetta. Uutisen mukaan juuri Kokoomus on asettunut vastustamaan uudistusta jo ennen lain käsittelyä. Tässä uutisessa toistetaan jo aiemmin esille tulleet tavoitteet lakiuudistukselle.

(Yle Uutiset 19.10.2013)

Lakiuudistus nostetaan pöydälle ja toisaalta hylätään useaan otteeseen ennen kuin se lopulta päätyy Eduskunnan käsiteltäväksi 2020 syksytlvella Sanna Marinin hallituksen (2019–2023) aikana. Uudistus herättää paljon keskustelua eri medioissa ja asiaa hoitava hallitus joutuu puolustuskannalle uudistuksen toteuttamisen puolesta. Ehkä yleisimmät argumentit uudistuksen vastustamisessa ovat; taloudelliset, käytännölliset ja uudistuksen tehokkuuteen liittyvät kysymykset. Ylen verkkouutisissa 7. elokuuta 2019 julkaistu Paula Takion kolumni edustaa hyvin tätä uudistusta vastustavaa puhetapaa ja argumentointia. Takio tuo esille opettajien näkökulman. Hän painottaa opettajien arjessa tapahtuvaa opetustyötä siten, että uudistuksessa annettavat vaatimukset putoavat opettajien harteille. Hän myös epäilee kouluttautumiseen velvoittavia uudistuksia, jotka usein nähdään tehottomina keinoina. (Yle Uutiset 07.08.2019)

Näissä lyhyissä uutisartikkeleissa ja kolumnissa tiivistyvät melko hyvin oppivelvollisuuslain ympärillä käydyn keskustelun argumentit, joilla lakiuudistusta puolustetaan ja vastustetaan julkisuudessa. Tämän tutkielman lähdeaineiston sisältö on näiden artikkelien mukaisia. Tutkimuskysymyksenä on, millaista keskustelua Eduskunnan täysistunnoissa käytiin oppivelvollisuuslain uudistuksesta talvella 2020, käyttäen oikeuttamisteoriaa kysymyksen jäsentämisessä?

Millainen laki on Oppivelvollisuuslaki 30.12.2020/1214? Laki on kirjoitettu yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon aatteiden mukaan. Laki pyrkii turvaamaan yksilön mahdollisuuden kehittyä ja kasvaa hyvissä olosuhteissa. Sen tarkoitus on edistää lasten ja nuorten hyvinvointia ja menestystä elämässä. (Oppivelvollisuuslaki 30.12.2020) Oppivelvollisuus takaa lapselle ja nuorelle eväät elämään ja tärkeimpänä; osallisuutta, oikeuksia ja velvollisuuksia yhteiskunnan täysiarvoisena kansalaisena.

Tämän tutkielman kannalta oppivelvollisuuslain muutoksista kaikkein kiistanalaisin oli oppivelvollisuuslain yläikärajan nosto 18 ikävuoteen. Lopullisessa muodossaan lakiin on kirjattu määräys oppivelvollisuuden suorittamisen ehdoista ja ikärajasta. Lakia koskevassa äänestyksessä päätettiin tämän lisäksi yleisestä toisen asteen koulutuksen maksuttomuudesta. Äänestyksen tulos oli 31–24 lakimuutoksen puolesta, eli 55 kansanedustajaa oli paikalla äänestyspäivänä.

Koulu ja menneisyys – Oppivelvollisuus 100 vuotta (2021) pääkirjoituksessa puhutaan koulun merkityksestä suomalaisille, mutta myös suomalaiselle yhteiskunnalle. Tämä on ensimmäinen aiheesta tehty artikkelikokoelma ja siinä puhutaan oppivelvollisuuslain merkityksestä historiassa ja nykypäivänä. Kirjan esipuheessa mainitaan, että koululla on Suomessa tärkeä asema. Suomi ottaa mielellään johtoaseman globaaleissa koulutuskeskusteluissa ja mitä ilmeisemmin haluaa olla laadukkaan opetuksen ja kokonaisuuksien rakentaja ja osaja kouluun liittyvissä innovaatioissa. Oppivelvollisuuslain 100 vuotisen historian aikana Suomi valtiona ja suomalainen yhteiskunta on muuttunut merkittävästi monella eri näkökulmalla katsottuna. (Ahonen ym. 2021, 5) Yksi koulutuksen suosion syitä

Suomessa voi olla se, että koulutus on Suomessa kehittynyt kansallisvaltion kehityksen mukana.

Tutkielman rakenne on seuraavanlainen. Tämän johdannon jälkeen kuvaan lyhyesti luvussa 2. koulutuspolitiikan sisältöjä nykytutkimuksessa ja tuon esille esimerkkejä alan tutkimuskirjallisuudesta.

Tämän jälkeen tutkielman taustoittavana osana toimii suomalaisen koulutuksen ja oppivelvollisuuden historialliseen kehitykseen paneutuva luku. (Luku 3.) Historia osuudessa edetään muodollisen koulutuksen historiakehityksen mukaan. Yritän tuoda luvussa esille kansalaisen ja yhteiskunnan suhteen kehittymistä historiassa koulutuksen kautta.

Historiakatsauksen jälkeen seuraa varsinainen tutkimusosuus, jonka alkuun kuvaan oikeuttamisteoriaa tutkielman teoreettisena viitekehystenä (Luku 4.). Tuon luvussa esille esimerkkejä miten ja kuka oikeuttamisteoriaa on käyttänyt tutkimuksissaan viime vuosien aikana.

Tutkielman analyysia kuvaan siihen kuuluvassa luvussa (Luvut 5. ja 6.) määrällisin ja laadullisin esimerkkien kautta. Esitän tutkielman koodauksessa esille nousseita lukuja aineiston sisällöstä. Tuon myös esille esimerkkejä aineistosta laadullisten tekstinäytteiden kautta Eduskunnan puheenvuoroista.

Menetelmän ja tutkimustulosten esittelyn jälkeen pohdin tuloksia oikeuttamisteorian valossa (Luku 7.) ja toiseksi viimeisessä luvussa (Luku 8.) yhdistän tutkimustulokset koulutuspolitiikan tutkimukseen ja tuon siinä esille esimerkkejä, miten tämän tutkielman tulokset vertautuvat muihin alalla tehtyihin tutkimuksiin.

Lopuksi tutkielman johtopäätöksissä (Luku 9.) tuon esille ajatuksia tutkielman kulusta ja siihen liittyvistä aihepiireistä. Kuvaan millaiseksi tutkielma muotoutui tutkimustyön myötä.

2. KOULUTUSPOLITIikka SUOMESSA

Tässä luvussa pyrin lyhyesti avaamaan koulutuspolitiikan tutkimuksen teorioita ja tutkimuksia. Aluksi määrittelen, mitä koulutuspolitiikan tutkimus on ja kuka tutkimusta pääasiassa Suomessa tekee. Tässä tutkielmassa perehdytään siis koulutuspolitiikan tutkimukseen, eli siihen miten koulutuspolitiikkaa tehdään. Poliittikka yleisesti perustuu suurimmalta osin keskusteluun demokraattisissa valtioissa. Koulutuspolitiikan osalta puhe voi olla kysymyksiä lain ja sääntöjen luomisesta tai uudistamisesta, mutta se voi olla myös esimerkiksi opetussuunnitelman ympärillä käytävää keskustelua. Keskustelu on päätösten teon taustalla, jonka kautta pyritään vaikuttamaan arjessa tapahtuviin asioihin.

Millaiseen maailmaan liittyi 2000-luvun koulutuspolitiikka ja millaisessa poliittisessa ympäristössä kaikki tapahtui? Koulutuksen tullessa uudelle vuosituhannele ajateltiin, että koulutus on voimakkaasti muuttumassa. Sen taustalla olivat; ihminen, kulttuuri, luonto, yhteiskunta, yhteisöt, työ, politiikka ja arvot. Näiden kautta muutos oli tapahtumassa monien kysymysten noustessa esiin koulutuksen tulevaisuudesta. Kansainvälistyminen ja globalisaatio olivat taustalla ja myös teknologian nousu vaikutti kouluun liittyviin asioihin voimakkaasti. Muualla saatettiin nähdä taloudellisen kilpailun kiihtyessä monikansallisten yhtiöiden nousu. 2000-luvulle tultaessa myös EU:n vaikutus Suomessa vähitellen lisääntyi ja vaikutti myös koulutuksen linjoihin. Kaikki nämä olivat melko suuria vaikuttimia suomalaisessa sisäpolitiikassa, joka pyrki ylläpitämään muun muassa hyvinvointiyhteiskuntaa järjestelmänä yllä. (Lehtisalo & Raivola 1999, 9–14) Nyt 2020-luvulla voidaan nähdä, että kaikki nämä silloiset tulevaisuuden kuvat ovat toteutuneet. Globalisaatio, ylikansalliset markkinat ja teknologia ovat kaikki voimakkaita tekijöitä nykymaailman kulussa.

Koulutus ja koulutuspolitiikka 2000-luvulle-teoksessa (Lehtisalo & Raivola 1999) kuvataan niitä keinoja, joita voidaan pitää näkökulmina koulutuspolitiikan tutkimiseen ja havainnointiin. Kaiken taustalla on ajatus siitä, että koulutus tähtää tulevaisuuden hallintaan. On siis hyvä ajatella, että koulutuspolitiikassa tapahtuvien päätösten tulisi olla tulevaisuuden ennakoitua. Sosiologinen näkökulma koulutukseen on keskittynyt koulutusrakenteeseen, rakenteissa toimijoihin sekä valta- ja viestintäsuhteisiin. Sosiologinen näkökulma koulutukseen on usein kriittinen. Pinnallisia selityksiä pyritään muuttamaan vaihtoehtoisilla tulkinnoilla ja toisaalta pyritään ymmärtämään kuvattavaa instituutiota ja sen toimintaa. Toinen näkökulma, jota myös tämä tutkielma edustaa on politiikan analyysi. Sillä etsitään perusteita koulutuspoliittisille ratkaisuille tai arvioi jälkeenpäin tehtyjä ratkaisuja. (Lehtisalo & Raivola 1999, 11–14) Koulutuksen sosiologisessa näkökulmassa voi olla monia koulutukseen liittyviä ilmiöitä, koulutuspolitiikka on niistä kokonaisvaltaisain. Koulutuspolitiikassa sosiologi tekee tulkintoja järjestelmästä ja sen rakenteista.

Teoksessa Koulutuspolitiikka Suomessa ja ylikansalliset mallit (Jauhiainen ym. 2001) puhutaan suomalaisesta koulutuspolitiikasta 2000-luvun alussa. Siinä paneudutaan samoihin teemoihin koulutuspolitiikassa, eli kansallisten ja kansainvälisten aatevirtausten vaikutukseen suomalaisessa koulutuksessa. Tuolloin pohdittiin koulutuksen ongelmakohtia, kuten nuorten syrjäytymistä, eriarvoistumista ja koulutuksen muuttuvia merkityksiä hyvinvointivaltiossa. Tässä Suomen Kasvatustieteellisen Seuran julkaisemassa teoksessa (Jauhiainen ym. 2001) tulee hyvin esille myös koulutuksen tutkimuksen laaja-alaisuus. Oppiaineet kuten kasvatussociologia ja kasvatustiede tutkivat koulutusta hyvin monesta eri näkökulmasta. Koulutuspolitiikka on oikeastaan vain yksi näkökulma koulutukseen, vaikkakin se on melko kokonaisvaltainen näkökulma. Samalla se usein viittaa kansainväliseen kehitykseen – länsimaiseen kulttuuriin ja yhteiskuntakehitykseen. (Jauhiainen ym. 2001, 9–20). Arto Jauhiaisen, Risto Rinteen ja Juhani Tähtisen toimittamassa teoksessa (Emt.) puhutaan paljon samoista teemoista kuin Koulutus ja koulutuspolitiikka 2000-luvulle teoksessa. (Lehtisalo & Raivola 1999) Samanlaisia piirteitä ovat; globalisaation vaikutus koulutuspolitiikkaan ja koulutus hyvinvointivaltiossa. Oikeastaan hyvinvointivaltio on jo itsessään paljon tutkimuksellisia kysymyksiä herättävä ilmiö, joten koulutuksen pohtiminen sen valossa on osa koko yhteiskunnan tilaa punnitsevaa tutkimusta.

Koulutuspolitiikkaan ja sen tutkimukseen panostettiin vuosina 2015–2016 kolmen laajemman tutkimuksen voimalla. Lohkoutuva peruskoulu (Seppänen ym. 2015), Koulutuksen tasa-arvon muuttuvat merkitykset (Silvennoinen ym. 2016) ja Koulutuksen lupaukset ja koulutususkko (Silvennoinen ym. 2018) nostivat esiin monia koulutuksen ympärillä olevista aiheista koostuvan kokonaisuuden.

Lohkoutuva peruskoulu (Seppänen ym. 2015) Perheiden kouluvalinnat, yhteiskuntaluokat ja koulutuspolitiikka teos käsittelee kouluvalintapolitiikkaa Suomessa, vanhempien roolia kouluvalinnoissa ja kouluvalinnan ja yhteiskuntaluokan suhdetta. Kirjan teemoissa esiintyvät siis yhteiskunnalliset koulutukselliset aiheet ja toisaalta yksilöiden valintojen merkitys koulutusjärjestelmässä. Tutkielman aineistossa nämä ilmiöt näkyvät oppilaiden yleisestä pärjäämisestä käytyyn keskusteluun. Perheiden sosioekonominen tausta ja oppilaiden hyvinvointi nähtiin usein vaikutusyhteydeltään merkittäväksi.

Koulutuksen tasa-arvon muuttuvat merkitykset (Silvennoinen ym. 2016) on Kasvatussociologian vuosikirjan osa 1. Sen ovat toimittaneet Heikki Silvennoinen, Mira Kalalahti ja Janne Varjo. He ovat kirjoittaneet ja toimittaneet useita kasvatussociologiaan liittyviä teoksia, joista osa ovat liittyneet koulutuspolitiikkaan. Tässä Kasvatussociologian vuosikirjassa käsitellään tuttuja aiheita koulutuspolitiikan näkökulmasta. Näitä tässä teoksessa ovat; globalisaatio, markkinaliberalismin vaikutus koulutukseen, koulumarkkinat ja eriytyminen ja koulutuspolitiikan tasa-arvon tulkinnat.

Tämän tutkielman aiheeseen liittyen koulutuksen tasa-arvokysymykset ovat aiheen ytimessä, kun puhutaan oppivelvollisuuslain uudistuksen tausta-ajatuksista, yksi niistä on tasa-arvon toteutuminen ehkäpä yhteiskuntaluokkien välillä, vaikka aineistossa ei käytetä termiä yhteiskuntaluokka. Esimerkiksi toisen asteen maksuttomuus on paljolti kohdennettu taloudellisen taustan perusteella. Kriitikissä taas ollaan sitä mieltä, että kaikki eivät tarvitse tätä maksuttomuutta, eli se nähtiin tulonsiirtona hyväosaisille.

Koulutuksen lupaukset ja koulutususkko (Silvennoinen ym. 2018) on Kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen vuosikirjan osa kaksi ja siinä on johtavina teemoina; koulutususkko, koulutuksen monet lupaukset ja kuluttajien näkemykset koulutuksen lunastamista lupauksista. Taustalla on ajatus sivistyksestä, hyvinvoinnista ja kilpailukyvyistä. Koulutuksen ympärillä käydyssä keskustelussa eri tutkimuksissa tulee esille koulutuksen toteutuminen, eli kuten tässäkin teoksessa koulutus toteutuu työelämässä. Tästä näkökulmasta voidaan nähdä, miten eri koulutuksen omaavat henkilöt sijoittuvat työelämään. Samalla esiin voi nousta ajatus suoritettujen tutkintojen inflaatiosta ja esimerkiksi eri alojen välisistä eroista työllistymisen näkökulmasta. Kuten tässä teoksessa pyritään tuomaan esiin; tutkintojen vaihtoarvo mitataan palkkatasolla ja työsuhteen laadulla.

Koulutuspolitiikassa käydään keskustelua varsin käytännöllisistä näkökulmista. Samoin myös koulutuspolitiikkaan pureutuva yhteiskuntatieteellinen tutkimus keskittyy varsin käytännöllisiin ilmiöihin koulutuksessa. Tämän tutkielman aineistossa on nähtävillä samoja teemoja. Globalisaatiota koskeva keskustelu näkyy kansainväliseen koulutuksen vertailuun liittyvinä aiheina. Syrjäytyminen ja nuoret työttömyystilastoissa ovat oma osansa keskustelua. Kaikki nämä ovat koulutuksen arjessa näkyviä haasteita ja näihin haasteisiin myös oppivelvollisuuslain uudistus pyrkii vaikuttamaan.

Keskustelu koulutuksen vaikuttavuudesta yhteiskunnallisesti ja myös yksilöiden tasolla kuuluvat koulutuspolitiikan piiriin. Tämän tutkielman aineistoa tutkimalla selviää, että nämä teemat olivat esillä myös oppivelvollisuuslain uudistuksen ympärillä käydyssä keskustelussa. Esille nousseet kannanotot olivat usein varsin suoria ja käytännön elämään liittyviä. Useimmat moraaliset argumentit liittyivät koulutuksen vaikuttavuuteen – miten saamme työllisyysluput paranemaan ja kuinka koulutus ja työelämä kohtaavat. Aika usein näkökulma oli toisen asteen osalta se, että opiskelija saa tutkinnon ja päätyy työelämään, vaikka suuri osa toisen asteen opiskelijoista on päätyvässä jatko-opintoihin. Siinä mielessä kansanedustajien näkökulmat olivat lujasti kiinni syrjäytymisen torjumisessa ja työllisyyden näkymissä.

3. OPPIVELVOLLISUUDEN HISTORIA SUOMALAISESSA KOULUSSA

Kuvaan tässä luvussa oppivelvollisuuden kehitystä, joka luo historiallisen kontekstin oppivelvollisuuslain uudistukselle. Ensimmäisessä alaluvussa kerron kansansivistyksen ja lukutaidon suhteesta suomalaisen koulun alkuajoilta alkaen. Toisessa alaluvussa kerron kuinka autonomian ajalla keisarillisessa Suomessa aloitettiin kansainvälisten poliittisten ja filosofisten aatevirtausten kautta kehitellä ajatusta kansallisesta, yhteisestä koulujärjestelmästä, eli kansakoulusta. Kolmannessa alaluvussa kerron oppivelvollisuuslakiin vuonna 1921 ajaneet historialliset poliittiset tapahtumat. Neljännessä alaluvussa kerron kuinka peruskoulu-uudistus alkoi toimia ja kuinka siitä kehittyi nykyinen peruskoulu oppivelvollisuuslain siivittämällä tiellä. Juuso Laitisen (2023) valtio-opin pro gradu tutkielmassa myös perehdytty oppivelvollisuuden historiaan. Oma esitykseni oppivelvollisuuden muodostumisesta suomalaisessa koulutuksessa poikkeaa tästä siten, että aikajana on pidempi alkaen keskiajalta.

3.1 Kansansivistys ja lukutaito

Nykymaailmassa lasten ja nuorten koulutus on järjestelmällistä, koululaitoksissa tapahtuvaa oppimista. Oppia saadaan erilaisten järjestelmien huomassa ja oppiminen tapahtuu ammattilaisten valvonnassa ja ohjauksessa. Samaan aikaan voidaan nähdä, että muutama sukupolvi taaksepäin tilanne oli hyvin erilainen. Vielä ennen toista maailmansotaa yksilön oppiminen oli paljolti järjestäytymätöntä ja olosuhteet oppimiselle saattoivat olla hyvin erilaiset eri yksilöiden elämässä. Koulunkäynti saattoi tuolloin rajoittua muutamaankin viikkoon kiertokoulua tai se saattoi koostua vielä vähemmästä määrästä ohjattua oppimista. Lukutaitoa valvottiin lähinnä ripille pääsyn yhteydessä. Vaikka oppi rajoittui katekismuksen oppeihin, katsottiin sen riittävän elämän perusasioiden ymmärtämiseksi. Tuolloin oli tärkeämpää oppia käytännön asioita olemalla palveluksessa, harjoittelemalla, havainnoimalla ja oppimalla työn kautta. (Hanska ym. 2010, 12)

Suomalaisen koulutuksen historiaa kuvataan usein alkaen keskiajalta (1100–1500). Siksi aloitan tämän lyhyen kuvauksen koulutuksen historian ilmiöistä tältä ajalta. Oppivelvollisuuslain määrittämisellä 1921 oli vuosisatojen koulutuksen historia taustallaan. Velvollisuus oppia yhteisön ja yhteiskunnan jäseneksi vaati ponnistuksia oppimisen alalla monella tavalla ja tasolla. Oppiminen on osa ihmisyyttä ja osallisuutta yhteiskunnassa, sillä saavutetaan oikeudet toimia ja elää osana yhteisöä. Se miten yksilö ohjataan opintielle, on kiinni vallassa olevan politiikan määrittelemää. Koulutuspolitiikka on kaikkina aikoina koulutusta ja siihen liitettävien yhteiskunnallisten arvojen ohjaava tekijä.

Kasvatus ja koulutus olivat pitkään kotikutoista ja oppia saatiin erilaisten käytäntöjen ja tarpeiden mukaan. Useissa yhteyksissä tutkimuskirjallisuudessa kasvatuksen ja koulutuksen historia alkaa keskiajalta. Keskiajalla ja aina 1500-luvulle asti koulutoiminta oli katolisen kirkon järjestämää. Kirkollisten keskusten yhteydessä toimi katedraali- ja luostarikouluja, joissa saatiin opetusta lähinnä kirkon järjestämiä virkoja varten. Kaupungeissa toimi tuolloin myös porvaristolle tarkoitettuja kouluja luku- ja laskentotaidon opettamiseen. Suuri osa väestöstä ei saanut mitään koulutusta ja niin oppi saatiin arjen käytäntöjen ja työn kautta valtakunnan alamaisiksi ja hyödyllisiksi yhteisön jäseniksi. Keskiajalla katolinen kirkko edellytti nuorilta kristinuskon oppien omaksumista. Ammatillinen oppiminen alkoi jo lapsena ja työtaidot opittiin siis työtä tekemällä. Tehtävät valikoituivat säädyn mukaan. Aatelisnuoret oppivat asemansa mukaiset tehtävät, samoin rahvas väki. Opetuksesta vastasivat ensi sijassa lasten vanhemmat, mutta kummien asema kasvatuksessa oli myös merkittävä tuohon aikaan. Vaikka kasvatus ja koulutus oli pitkälle kotikutoista, oli tuolloin jo olemassa ajatuksia lasten kehityksestä ja esimerkiksi lasten sosiaalistumisesta. Jo tuolloin ajateltiin, että seitsemän vuoden iässä lapsen asema muuttuu ja kasvatuksessa tämä otettiin huomioon. (Hanska & Lahtinen 2010, 17–18)

Sosiaalistuminen ja yhteisön jäseneksi päätyminen oli varmasti tärkeimpiä asioita ihmisten elämässä sääty-yhteiskunnassa, jossa perheellä ja yhteisöllä oli ehkäpä tärkein merkitys arjesta selviytymisessä. Kirkon opetuksissa lapsi oli mukana osana sielunelämän hallintaa. Lapsen katsottiin olevan tästä näkökulmasta katsoen neutraali, ei hyvä eikä paha. Vanhempien tarjoama kasvatus määritteli lapsen tulevaisuuden siis hyvin pitkälle. (Hanska & Lahtinen 2010, 18)

Suuri muutos oli edessä 1500-luvulla, kun Ruotsin valtakunnassa tapahtui uskonpuhdistus eli kirkon reformaatio. Valtion ja kirkon välinen suhde muuttui tässä radikaalisti. Se samalla muutti myös koulujen järjestystä ja koulutuksen merkitystä. Reformaation myötä muun muassa luostarikoulut lakkautettiin ja samalla katedraalikoulujen toiminta vaikeutui talousvaikeuksien takia. Koulutuksen saatavuus ja muoto muuttui. Hallinto muuttui kirkossa. Ylintä valtaa edusti kuningas piispojen sijaan. Uudistusten taustalla oli Kustaa Vaasan (1496–1560) uusi hallinto, joka samalla käynnisti esimodernin ajanjakson Ruotsin valtakunnassa. Papiston koulutusta muutettiin uusien oppien mukaisiksi ja samalla muuttui myös koulujen sisällöt. Samaan aikaan Raamattua alettiin kääntää kansankielelle Mikael Agricolan (1510–1557) toimesta. (Hanska & Lahtinen 2010, 81–82) Kustaa Vaasan valtakausi 1523–1560 oli monella tavalla mullistava aikakausi Ruotsin valtakunnassa ja silloin kokonaisen valtion toiminta muuttui.

Koulutuksen sisällöt ja muoto muuttuivat 1600-luvun aikana reformaation jälkeisen kauden tuomien oppinäkemysten muutosten myötä. Näihin aikoihin koululaitos oli suurissa vaikeuksissa taloudellisesti. Tämä näkyi koulurakennusten huonossa kunnossa ja opettajien palkkoja ei pystytty maksamaan täysimääräisenä.

Koulutuksen taso oli heikentynyt Kustaa Vaasan toimittamien sisäpoliittisten reformien jälkeen. Koululaitoksen hankalaan tilaan haettiin muutosta uudistusten kautta, mutta yksimielisyyttä muutosten suunnasta ei ollut. Kouluja oli tuolloin isoimmassa kaupungeissa; Turussa, Viipurissa, Raumalla, Porissa, Helsingissä ja Porvoossa. Kolme pakollista oppiainetta olivat tuolloin; latina, teologia ja laulu. Uudistusten taustalla toimivat voimat olivat kirkollinen ja maallinen valta. Selkeää kantaa siitä miten koulutuksen sisältöjä tuli uudistaa ei löytynyt aikavälillä 1600–1850. Tuona aikana koululaitoksen toiminta saattoi olla hajanaista ilman yhtä samaa suuntaa. Kruunun ja kirkollisen vallan välillä saattoi olla suuria näkemyseroja koulutuksen suunnasta ja tämä oli varmasti merkittävä kiista, koska koulutuksen kautta tuotettiin sääty-yhteiskunnan virkamiehistö. (Joutsivuo 2010, 112)

Suurvalta-ajalla haluttiin kehittää pappissivistyksen koulutusta ja se kytkeytyi luterilaiseen puhtasoppisuuteen. Huomioitavaa on, että Ruotsin valtakunnassa käytiin tuolloin myös valtakiistaa hallitsijoiden erilaisten uskonnollisten näkemysten välillä. Ruotsin valtakunta halusi päästä eroon katolilaisuudesta, kalvinismista ja muista protestanttisista uskontokunnista. (Joutsivuo 2010, 113) Tehtyjen ehdotusten mukaan valtakuntaan tuli perustaa kahdenlaisia ”latinakouluja”. Nämä olivat maakuntakouluja ja katedraalikouluja. Neljaluokkainen maakuntakoulu koostui kaksivuotisista luokista, joissa jälkimmäinen vuosi oli edellisen vuoden oppien toistamista ja kertaamista. Aineina kouluissa olivat latina ja teologia. Pääasiallisena oppikirjana toimi käyttöön otettu katekismus. Katedraalikoulut olivat kuusiluokkaisia ja niiden ylimpien luokkien oppiaineina olivat teologia, retoriikka ja logiikka. Koulutus näissä laitoksissa pohjautui puhtasoppisuuden ajatukselle ja ne toimivat pappien esiseminaareina. (Joutsivuo 2010, 113)

Kansansivistys oli lukutaidon opettelua ja Raamatun oppien omaksumista. Kirkollisen kansanopetuksen taustalla oli luterilainen uskontokunta ja sen ajatukset Raamatusta korkeimpana oppilähteenä. Raamattu oli täydellinen kaiken opin normi ja luterilaisen opin muotoperiaate. Raamattu oli kaikkien luettava ja tutkittava ja siksi lukutaidon merkitys kasvoi entisestään. Lukutaidosta tuli siis tärkeä teologinen lähtökohta. Kristinopin taidoilla saatettiin pitää katolilaisuus poissa ja kirkkoa silloin uhannut pietismi kurissa. Kirjoitustaidolla ei ollut vastaavaa merkitystä silloisessa yhteisössä, vaan kirjoitustaito yleistyi vasta, kun sille oli jotain vastaavaa hyötyä. Raamatun lukeminen ja tulkinta ei ollut rahvaan piirissä täysin ongelmatonta ja se johti kapinoihin ja ylilyönteihin varsin usein. Siksi sen ympärille oli luotava oma oppikirjansa, joka sisälsi tärkeimmät kohdat ja opit Raamatusta. Tällöin kehitettiin katekismus, joka on edelleen käytössä luterilaisessa kirkossa. Lukutaito alkoi siis monella oppilaalla kehittyä ensi kertaa tämän teoksen parissa. (Laine & Laine 2010, 258)

Esimodernilla ajalla opetuksen ja koulutuksen ytimessä oli siis lukutaidon opettaminen kaikelle kansalle. Se oli aikansa pedagoginen tavoite, jota myös vastustettiin ja myös pelättiin. Lukutaitoon liitetyt pelot liittyivät sosiaaliseen

nolaamiseen, opetuksen ja kuulustelujen ankaruuteen ja pelättiin myös, että liiallinen oppineisuus saisi mielen järkkymään. Varsinkin maaseudulla ajateltiin, että lapselle riitti kansakoulua vähäisempi koulutus, koska oppineisuudella lapsi oppisi elämään herrana. (Laine & Laine 2010, 263) Koulutuksen vastustamisella on siis selkeästi pitkät perinteet suomalaisessa yhteiskunnassa ja kulttuurissa.

3.2 Autonomia ja kansainväliset aatevirtaukset

Jos keskiajalla ja esimodernina aikana kansainväliset aatevirtaukset olivat lähinnä uskonnollisia, moderniin aikaan tultiin sen sijaan enemmän maallisten aatevirtausten saattamana. Autonomisen Suomen (1809–1917) aikajakso oli täynnä monenlaisia yhteiskunnallisia uudistuksia, näitä oli myös useita koulutuksen kohdalla. Uudistusten taustalla oli Ranskan vallankumouksen jälkeisen kehityksen kautta syntyneet uudet aatevirtaukset. Nämä näkyivät myös Suomen sisäpolitiikassa monella tavalla. Suomalaisen koulutuksen ja myös muiden yhteiskunnallisten muutosten virtaukset olivat uudistusmielisiä ja perustuivat valistusajan filosofian uusiin oppeihin. Valistusajattelijoiden mukaan koulutus kuului kaikelle kansalle, sen sijaan, että se kuuluisi pelkästään ylemmille säädyille. Nämä ajatukset olivat oppivelvollisuuden aatteen taustalla. Taustalla oli myös ajatukset nationalismista ja kansakunnan rakentamisesta myös Suomessa. Näitä ajatuksia tuki myös silloiset hallitsijat alkaen Venäjän keisari Aleksanteri I (1777–1825) valtakaudella (1801–1825). Perussivistyksen hankkiminen oli kansakunnan jäsenen velvollisuus – näin ajatteli myös J.V. Snellman (1806–1881). (Ahonen 2021, 11–12)

Kansakunnan sivistystä kannattivat etupäässä liberalistit. Koulutus nähtiin kansakunnan yhteisenä projektina ja julkisen vallan tuli järjestää koulutusta samalla, kun kansakunnan jäsenillä oli velvollisuus hankkia koulutusta. Liberalismin sisällä toiminut sosiaaliliberalismi edellytti, että yhteiskunta järjestää koulutuksen maksutta säädystä ja varallisuudesta riippumatta. Kolmas aatesuunta Euroopassa, joka ajoi yleistä koulutusta, oli sosialismi. Sosialistisen näkemyksen mukaan yksilö piti vapauttaa taloudellisesta omistajavallasta ja yhteiskunnallisen holhouksen otteesta. Tämä vapautuminen edellytti työväenluokalta valistuneisuutta ja valveutuneisuutta ja siksi koulutuksesta tuli sekä oikeus että velvollisuus. Euroopassa sosiaalidemokraatit ottivat oppivelvollisuuden ohjelmiinsa politiikassaan. (Ahonen, 12) Oppivelvollisuus aatteena saapui autonomiseen Suomeen eurooppalaisten aatevirtausten mukana, sen sijaan, että olisi syntynyt paikallisesti omana ilmiönään.

Oppivelvollisuus oli siis aate, joka saapui Suomeen valistusajan filosofian mukana erilaisten vallankumousliikkeiden myötävaikutuksella. Tässä suhteessa voisi sanoa, että Suomen alueen liittäminen Venäjän keisarikuntaan 1809 liitti Suomen eurooppalaiseen yhteiskuntien kehitykseen. Asiat olisivat voineet olla myös toisin, modernismin sijaan olisi voinut kohtalona olla syvä taantuminen ja jättäytyminen pois tästä kehityksestä. Se olisi merkinnyt aivan toisenlaisia kehityslinjoja tällä alueella poliittisesti ja yhteiskunnallisesti.

Eurooppalaisten valtioiden poliittisten järjestelmien kehityksen kautta äänioikeus alkoi saada jalansijaa poliittisena ohjaimena 1800-luvun aikana. Uusi liberaali valtiojärjestys kannusti liberalisteja, nationalisteja ja sosialisteja kehittämään oppivelvollisuuden ideaa. Valtiot ottivat mallia toistensa oppivelvollisuusohjelmista. Koulutuspolitiikka oli siis mukana puolueiden ryhtyessä sovittamaan erilaisia ohjelmiaan yhteiskunnan kehittämiseksi. Toiset nopeammin, toiset hitaammin. Esimerkiksi Preussissa oppivelvollisuuslaki oli voimassa jo 1763 ja sitä kautta voi ajatella, että kokemusta lain määrittämisestä oli jo syntynyt ja kehittynyt Euroopassa. Ruotsissa oppivelvollisuuslaki tuli voimaan 1842 yhtenä valtion modernisointiprojektina. Englannissa oppivelvollisuuslaki tuli voimaan 1880 ja tutkija Sirkka Ahonen (2021) mukaan tämä lisäsi painetta säätää laki myös Suomessa. (Ahonen 2021, 12)

Kansansivistyksen taustalla olivat valtiofilosofiset aatteet. Hegeliläinen ajattelu tuli Suomeen 1810-luvulla Jacob Johan Tengströmin tuomana ja se vaikutti yhteiskuntaa koskeviin suunnitelmiin aina 1850-luvulle asti. J.V. Snellman, joka oli Tengströmin oppilas, jatkoi ajatusten kehittelyä omissa töissään ja tutkimuksissaan. Hegeliläisyys korosti järjen voittokulkua johtoajatuksena ja se ohitti romantiikan vaikutuksen, joka taas korosti uskon merkitystä ajattelussa. Hegeliläisyydellä oli iso asema Snellmanin Valtio-oppi (Lärem om staten) teoksessa, joka on filosofinen selvitys yhteiskunnan sisäkkäisten muotojen hierarkiasta. Hierarkiassa perhe, kansalaisyhteiskunta ja valtio toimivat järjestyksessä, jonka mukaan yhteiskunta kokonaisuudessaan muodostuu. Snellman painotti yhteisön tietoisuuden kohottamista ja tarkoituksellista muokkaamista. Kansakunnan rakentaminen oli siis hänen mielestään tulevaisuuteen sijoittuva sivistyshanke. Hegelin ajatuksia noudattaen kansallishenki paitsi edellytti mutta myös tuotti sivistystä. (Ahonen 2003, 23) Suomalainen yhteiskunta oli siis rakentumassa valtiofilosofisen arkkitehtuurin varassa.

Vuonna 1866 Suomeen saatiin keisarillinen asetus kansakoululaitoksen perustamisesta. Asetuksen taustalla toimivat nationalistit ja sosiaaliliberaalit. Vaikka uusi koululaitos oli kaikille lapsille avoin, vanhempien painostuksesta koulu jäi monelta käymättä. Vanhemmillä sukupolvilla oli siis hyvin epäilevä kanta kansakoululaitosta kohtaa erityisesti maaseudulla. Kotityöt sitoivat lapset maatilan töihin ja kirkon järjestämän kiertokoulun katsottiin olevan edelleen tarpeeksi laaja oppimäärä lasten sivistykseksi. Kiertokoulussa opetettiin lähinnä lukutaitoa. Kansakoululaitoksen toiminnan esteenä oli myös kuntien haluttomuus rakentaa kouluja, ja ne perustelivat päätöstä usein taloudellisilla perusteilla. Vuonna 1898 koulupiiriasetus muutti tilanteen koulujen suhteen. (Ahonen 2021, 12–13)

Keskieurooppalaisen mallin mukaan oppivelvollisuudella haluttiin ratkaisu ”joutilaan” lapsiväestön ongelmaan ja vaikeaan köyhyysongelmaan. Ratkaisuna nähtiin juuri oppivelvollisuus ja toisaalta työlainsäädäntö. Suomessa

oppivelvollisuuteen liittyi myös 1898 säädetty piirijakoasetus. Talonpoikaissäätö vastusti piirijakoasetusta, koska lapset olivat työvoimaa maaseudulla. Jo piirijakoasetuksessa oli samanlaista sääntelyä kuin nykyisessäkin koulutoimen järjestämisessä. Uusien asetusten mukaan koulumatka tuli olla alle viisi kilometriä ja luokkien kokoa säädeltiin niin, että koulu piti perustaa, jos kolmekymmentä oppilasta ilmoittautui oppilaaksi – toisaalta jos ilmoittautuneita oli yli viisikymmentä opettajia tuli palkata kaksi. Asetuksessa määrättiin myös, että lapsen tuli saada opetusta äidinkielellään, eli suomeksi ja ruotsiksi. (Tuomaala 2004, 66–67)

Saara Tuomaala (2004) kuvaa väitöskirjassaan kansakoulun luonnetta ja kasvatustavoitetta isänmaallisena. Tämän ajatuksen taustalla oli Snellmanin fennomaaninen ymmärrys Suomesta valtiona ja yhteiskuntana, jossa kaikilla olisi tehtävä yhteisen päämäärän saavuttamiseksi. Kansalaisuuden pääominaisuuksiin kuului sivistys, jota ilman yksilö ei voisi toimia ja menestyä. Kansallishenkeä luomalla luotiin kenties myös lisää yhteenkuuluvuutta ja yhtenäisyyttä. Tavoitteena olisi tuolloin kansan onnellisuus ja hyvinvointi. Nationalistinen ideologia oli siis kansalaiskasvatuksen kivijalka. (Tuomaala 2004, 63) Snellmanin ajatuksissa kansan asema saattoi olla jonkinlainen kohtalo toimia yhteiskunnan ja valtion hyväksi ja samalla sivistys olisi sen yhdistävä tekijä ja voima.

3.3 Oppivelvollisuuskoulu 1921

Tultaessa 1900-luvulle Suomen tilanne oli monella tapaa ongelmallinen. Sortovuodet (1899–1917) ja syttynyt sisällissota (1918) toivat kovia haasteita valtiolle mutta eteenkin kansalle. Koulutusta kuitenkin samalla pyrittiin kehittämään. Suomi oli jäämässä jälkeen kansainvälisessä vertailussa kansakouluhankkeineen. Vuoden 1905 kansallinen suurlakko ja yleinen äänioikeus (1907) muutti tilannetta kuitenkin niin, että edistyksellisten yhteiskuntaprojektien merkitys kasvoi. Maassa alkoi toimia myös oppivelvollisuusliike. Tämä oli puoluerajat ylittävä linjaus edistyksen puolesta. Toimijat vertasivat toiminnassaan tilannetta kouluissa eurooppalaiseen kehitykseen, josta Suomi oli siis jäämässä jälkeen. 1907 vaaleissa menestynyt vanhasuomalaiset ajoivat oppivelvollisuutta kansakunnan nimissä. Puolueen koulutusta koskevan kehityshankkeen taustalla olivat J.V. Snellmanin ajatukset ”lukevasta talonpojasta”, joka liittyi myös kansallisiin aatteisiin. Koulupakolla vanhasuomalainen puolue halusi saada aikaan kansallista kohentumista ja yhteiskuntaluokkia yhdistävä aate. (Ahonen 2021, 11-22)

Sirkka Ahosen (2021) esityksessä oppivelvollisuusliikkeen taustalla toimi useimmat puolueet ja heidän näkemyksensä oppivelvollisuudesta näyttävät olleen myös varsin yksimieliset. Tämä näkyi myös eduskunnan oppivelvollisuuskeskusteluissa. Sosiaalinen ihmisoikeusajattelu tuki oppivelvollisuuden toteuttamista vastuksista huolimatta. Vanhempien vastustusta oppivelvollisuutta vastaan suunniteltiin myös saktotettavaksi. Tähän päädyttiin 2021 oppivelvollisuuslain uudistuksessa. 1900-

luvun alussa myös rokotuksesta kieltäytyminen oli sakkorangaistuksen piirissä lainsäädännössä. (Ahonen 2021 15)

Oppivelvollisuuden ulkopuolelle oli siis jäämässä äärimmäisessä köyhyydessä elävät lapset, vammaiset ja sairaat lapset. Lain toteuttamisessa noudatettiin ajatusta, jossa kuntien ja kotien heikko varallisuus vapautti velvollisuudesta ja näin ollen osa lapsista jäi sivistyksen ulkopuolelle. Eduskunnassa oltiin yksimielisiä joidenkin kompromissien jälkeen 1910 toteuttamaan oppivelvollisuuslaki, mutta venäläismielinen ja kulttuurikonservatiivinen senaatti keisarin tuella lykkäsi päätöstä myöhempään tulevaisuuteen. (Ahonen 2021, 15)

Oppivelvollisuuskoulu saatiin yhteisellä päätöksellä toteutettua 1921 sisällissodan jälkimainingeissa. Kahtia jakautunut kansa sai päätöksen kautta lisää velvollisuuksia paitsi uuden itsenäisen valtion kansalaisina, mutta myös valtio sai toteuttaakseen haasteellisen koulutusprojektin, joka vaati järjestelyjä ja myös uusien koulurakennusten rakentamista.

Katsaus vanhaan oppivelvollisuuslakiin tuo esille lain perustavat näkemykset. Uusi oppivelvollisuuslaki säädettiin keväällä 15.04.1921 ja se tuli voimaan syksyllä 01.08.1921. Lain sisällössä säädetään ensimmäiseksi oppivelvollisen ikä ja oppivelvollisuuden kesto. Äidinkieleen liittyvät asiat määrättiin, sekä missä tapauksessa oppivelvollisuudelle voi henkilöllä olla jokin este. Oppivelvollisuus alkoi seitsemänvuotiaana ja kesti kolmeentoista ikävuoteen asti, jonka jälkeen oppilas oli edelleen velvollinen osallistumaan johonkin jatkokoulutukseen. Kansakouluun liittyviä asioita johti paikallisesti kansakoulun johtokunta, joka arvioi muun muassa oppilaiden lähtökohtia opetukseen osallistumiselle. Mielenterveyden häiriöt ja kehityshäiriöt todettiin lääkärin avustuksella, jonka mukaisesti johtokunta teki niiden ohjaamat päätökset. Laissa määritetään myös koulujen perustamisesta. Laissa mainitaan myös mahdollisuus kotiopetukseen. (Laki oppivelvollisuudesta 1921)

Sisällissodan jälkeinen Suomi asettui aloilleen uuden poliittisen sateenvarjon alle, jossa vasemmistoa edusti sosiaalidemokraatit, keskustaa edusti Kansallinen edistyspuolue ja Maalaisliitto, oikeiston edustajina olivat Kansallinen kokoomus ja Ruotsalainen kansanpuolue. Keskustan koulutuspolitiikan hankkeen johtaja oli Kansallinen edistyspuolue, joka oli vaaleissa saanut 26 edustajapaikkaa. Koska myös maalaisliitto oli menestynyt vaaleissa hyvin, oli hyvin mahdollista, että oppivelvollisuuslaki yhtenä keskustalaisena koulutuspoliittisena tavoitteena menisi läpi Eduskunnan äänestyksissä. Hankkeen läpi menemiseksi piti sen taakse saada kokoomus ja sosiaalidemokraatit. (Ahonen 2021, 15–22)

Tutkija Sirkka Ahosen (2003) mukaan, oppivelvollisuuslaki (1921) oli merkittävin koulutuspoliittinen uudistus itsenäisyyden aikana. Vanha kansakoulu muuttui tuolloin todelliseksi koko kansan kouluksi. Ennen oppivelvollisuuslakia joka viides

lapsi jäi koulun ulkopuolelle. Lain toteutumisen aikaan Suomi oli voimakkaasti kahtia jakautunut kansakunta. Koulun ajateltiin eheyttävän ja yhdenmukaistavan kansaa. Tuolloin Suomi oli köyhä valtio ja voidaan Suomen kohdalla tuolloin puhua kehittyvästä valtiosta. Suomi jakautui kahtia paitsi poliittisesti, mutta se jakautui myös maaseutuun ja kaupunkiseutuun. Torpparilain (1918) katsottiin parantavan tilannetta maaseudulla, joka oli varsin köyhää aluetta, mutta sillä ei ollut toivottua vaikutusta. Torpparilaissa vuokratila lunastettiin omaksi tilakseen. Toisaalta kaupunkeihin muuttaneilla ihmisillä oli mahdollisuus leveämpään leipää teollisuudessa ja palvelualoilla, mutta siellä ongelmat liittyivät kaupunkien elämäntyyliin ja siihen sopeutumiseen. Tuohon aikaan koulutus alkoi jo vähitellen vaikuttamaan sosiaaliseen rakenteeseen, sosiaaliseen nousuun. Esimerkiksi varakkaammat talonpojat laittoivat lapsensa oppikouluihin tavoitteena sosiaalinen nousu koulusivistyksen avulla. (Ahonen 2003, 68–70)

Oppivelvollisuuslaki muutti lasten koulutuksen järjestämistä positiivisella tavalla. Kunnat saatiin rakentamaan kansakoulurakennuksia osin valtion tukemana ja tällöin vain syrjäisimmät kylät jäivät ilman koulua. Rakennusaikatauluihin saatiin lisäaikaa ja taloudellista tukea pyytävät kunnat saivat apua valtiolta. Sotavuosien 1940-lukuun mennessä Suomessa oli jo kattava kouluverkosto ja näin saavutettiin tilanne; jossa kouluverkosto oli osaltaan yhdenvertainen ja oppivelvollisuuslain määrittämät ehdot koulutuksen järjestämiselle täyttyivät. Lain ehdot näyttivät toteutuvan. (Ahonen 2021, 22–24)

Saara Tuomaalan väitöskirjan (2004) johtopäätöksissä oppivelvollisuuslaki näyttäytyy keskeisenä paikallisena hankkeena, joka vei voimavaroja kunnilta toteuttamisvaiheessa 1920 ja 1930-luvuilla. Hänen tutkimuksessaan, jonka kohteena ovat syrjäseutujen pienviljelijäyhteisöt, oppivelvollisuus toi paljon uutta kehitystä, mutta muutos ei tapahtunut helposti. Lapset siirtyivät kotipihoiltaan ja pelloilta koulutielle valtion määrittelemään tilaan. (Tuomaala 2004, 348) Valtio näin lujitti otettaan kansalaisista paitsi kansakoulun, mutta myös muiden yhteiskuntaa koskevien muutosten kautta.

Sotavuodet talvisodan (1939–1940) ja jatkosodan (1941–1944) aikana toi uusia ajatuksia oppivelvollisuutta ja koulutusta koskien. Nämä kohtalon vuodet ovat eräänlainen poliittinen katalyytti valtion kehityksessä ja suunnitelmissa, joita alkaa syntyä. Poliittiset aatteet muokkaavat suomalaista yhteiskuntaa, samalla kansa eheytyy sotaponnistusten kautta.

3.4 Peruskoulu-uudistuksesta nykypäivän kouluun

Suomessa 1950 ja 1960-luvuilla alkaa suunnitelmat hyvinvointivaltioaateen toteuttamiselle ja koulutus oli yksi siihen liitettävistä yhteiskunnallisista toimista. Yleissivistävä koulutus tarkoitti opintoja kansakoulussa ja oppikoulussa, myöhemmin peruskoulua ja lukiota. Kansakoulut toimivat 1866 alkaen kansansivistyksen vaalijoina ja oppikoulut kasvattivat sivistyneistöä. Kansakoululaitoksen heikkona puolena oli umpiperäisyys, eli ne tuottivat harvoin mahdollisuuksia jatko-opintoihin ja näin ollen kansakoulun kaikki luokat läpikäynyt väestö päätyi useasti halvaksi työvoimaksi nuorella iällä. Tällöin rinnakkaiskoulu jakoi väestön edelleen koulutettuihin ja kouluttamattomiin. (Ahonen 2012, 144) Koulutusjärjestelmä alettiin nähdä eriarvoistavana kansan keskuudessa ja tätä näkökulmaa siivitti poliittisen ajattelun muutos 1960-luvulla. Tasa-arvon eetos sai kannatusta politiikassa. Kansakouluja nimettiin rinnakkaiskouluiksi ja peruskouluja yhtenäiskouluiksi sillä perusteella, että peruskoulujärjestelmässä kokonainen ikäluokka kävi koulua perusopetuksesta lukio-opetukseen asti yhtenäistä polkua. Erotuksena voidaan pitää myös sitä, että kansakoulujärjestelmässä lukiota vastaavat oppikoulut olivat maksullisia kouluja.

Yhtenäiskoulupolitiikan juuret alkoivat kasvaa jo oppivelvollisuuslain toteutumisen aikaan. Tuon ajan koulutuspoliitikot jakautuivat koulutus pessimisteihin ja koulutusoptimisteihin. Koulutus saatettiin nähdä joidenkin mielestä uhkana, kun sivistyksen lisääntymisen ajateltiin herättävän uutta kapinahenkeä rahvaassa. Toisessa näkökulmassa kansan sivistämisellä nähtiin olevan vastakkainen vaikutus. Ajateltiin, että sivistys lisäisi ymmärrystä ja rauhaa. Oppivelvollisuuslain säätämisen yhteydessä edistysliikkeen poliitikot, eli keskustalaiset, alkoivat kehittää ajatusta kuusi vuotta pidemmästä oppivelvollisuuskoulusta. Tämä tarkoitti myöhemmin perustettavaa peruskoulua. 1930-luvulla ajatukset muuttuivat koulutuspolitiikan suhteen, kun oikeisto alkoi puolustaa rinnakkaiskoulujärjestelmää. Tällöin syntyivät peruskoulua koskevat poliittiset rintamat vastaan ja puolesta. (Ahonen 2012, 145)

Sotavuodet keskeyttävät koulutuspolitiikan vuosiksi eteenpäin. Sodan jälkeen vaaleissa menestynyt vasemmisto otti koulusivistyksen edistyksellisiin tavoitteisiinsa. Kouluhallituksen pääjohtaja Yrjö Ruutu nimetään johtamaan rinnakkaiskoulujärjestelmän purkamista ja uuden yhtenäiskoulun järjestämistä. Tavoitteena oli, että koko ikäluokka koulutettaisiin jakamattomana aina mahdollisimman pitkään samassa järjestelmässä. Erilaisia malleja ylä- ja alakoulujen muodosta esitetään ja poliittista kannatusta haetaan eduskunnasta. Vuonna 1957 kansakoululakia muutetaan niin, että kansalaiskoulu liitetään kansakouluun. Tällä muutoksella haluttiin parantaa nuorten asemaa yhteiskunnassa. Kansalaiskoulun yhdistämisellä kansakouluun haluttiin suojella nuorisoa halpatyöltä ja katuelämältä. Tämä uudistus lisäsi edelleen kuntien välistä koulutuksen epätasa-arvoa, kun kaikki kunnat eivät halunneet tai pystyneet järjestämään oppikoulua tai kansalaiskoulua.

Myös oppilaat kansalaiskoulussa kokivat jäävänsä toisen luokan kansalaisiksi päätyessään opinahjoonsa. (Ahonen 2012, 146–147)

Suomalainen peruskoulu perustetaan 1960-luvun lopulla Eduskunnan päätöksellä. Uusi yhdeksänvuotinen yleissivistävä koulu korvasi aikaisemman rinnakkaiskoulun. Koulua käytiin tämän jälkeen 7–16 vuoden iässä, jonka jälkeen oppilaat siirtyisivät lukioon ja ammattikouluun tai työelämään. Peruskoulun malli tuli muualta länsimaista, mutta mallia haettiin myös sosialistimaista. Peruskoulu nähtiin hyvinvointivaltion perustavana osana ja sen ajateltiin tukevan sosiaalista tasa-arvoa. Peruskoululaitoksen perustamisen taustalla oli vuoden 1966 ratkaiseva vasemmiston vaalivoitto. Peruskoulu-uudistusta alkoi kannattaa samalla myös maalaisväestöä edustava Maalaisliitto. Tällöin oikeiston ja vasemmiston kiista uudistuksesta purkautui. (Ahonen 2003, 109)

Tasa-arvon aate on ollut mukana koulujen perustamisessa ja uudistuksissa vahvasti läsnä aina 1800-luvun lopun hankkeista alkaen. Samalla tavalla oppivelvollisuuslain säätämisen ja peruskoulu-uudistuksen voidaan nähdä kuuluvan tasa-arvoisemman yhteiskunnan puolesta rakennetuiksi instituutioiksi. Syvimmin tasa-arvon kannatus oli juurtunut 1960-luvun yhteiskunnallisiin uudistushankkeisiin, kuten peruskoulu-uudistukseen. Koulutuksen katsottiin kuuluvan jokaisen yksilön oikeuksiin. Tämä oli ajatus, jonka mukaan valtio ja yksilö molemmat hyötyisivät koulutuksesta ja ylläpitäisi tasa-arvoa yhteiskunnassa. Tämä ei kuitenkaan tapahtunut ilman kritiikkiä. Erimielisyyttä saattoi aiheuttaa eri näkemykset tasa-arvosta ja yksilön vapaudesta. Teokset kuten Pekka Kuusen 60-luvun sosiaalipoliittikka (1961) ja Urpo Harvan Ihminen hyvinvointivaltiossa (1964) olivat yksilön asemaa pohtivina teoksina mukana tässä keskustelussa. Vaikka molemmat kirjoittajat olivat hyvinvointiyhteiskunnan kannattajia, löytyi Urpo Harvan ajattelusta myös epäileviä piirteitä. Heidän ajatuksensa olivat ilmeisen usein keskustelun runkona 1960-luvulla, kun peruskoulu-uudistusta suunniteltiin. (Ahonen 2003, 114–116)

Peruskoulu oli kansallinen projekti, jolla oli yhteydet kansainväliseen yhteiskunta kehitykseen. Samalla kun perusopetusta uudistettiin, oppivelvollisuutta pidennettiin ikävuosille 7–16. Tämä sama kehitys tapahtui myös muissa pohjoismaissa. Ruotsissa siirryttiin peruskouluun 1962 ja Norjassa vuonna 1969. Suomi seurasi esimerkkiä 1970-luvulla Tanskan ja Islannin kanssa. Antikaisen ja Rinteen (2012) mukaan peruskoulu oli tulosta yhteiskunnan kokonaisvaltaisesta kehityksestä, mutta samalla poliittisesti noudatteli sosiaalidemokraattisen hyvinvointivaltion mallin mukaista linjaa. Siinä korostuvat toisaalta hyvinvointi, mutta sen lisäksi nähtiin, että hyvinvointi oli työnteon tulosta. Voidaan siis ajatella, että peruskoulu kasvatti tässä näkemyksessä kansalaisia työelämän tarpeita varten osaksi yhteiskuntaa. (Antikainen & Rinne 2012, 464–465)

Peruskoulu-uudistus toteutetaan 1970-luvun aikana alkaen Pohjois-Suomesta ja päättyen eteläiseen Suomeen. Samalla oppivelvollisuuslakia muutetaan niin, että se

vastaa peruskoulun yhdeksän vuotista koulutusta. Tutkimuskirjallisuudessa peruskoulu-uudistuksen yhteydessä tehty oppivelvollisuuslain muuttaminen saa vähemmän huomiota.

Sirkka Ahonen kuvaa teoksessa *Tiedon ja Osaamisen Suomi* (2012) vuosikymmenten kehitystä melko suoraviivaisesti sen mukaan, miten politiikan kehitys nähtiin. Hänen mukaansa 1980-luvulla Suomessa alkoi uusi aikakausi, johon kului uusliberalistinen talous- ja yhteiskuntanäkemyks. Sen vaikutukset näkyivät pienellä viiveellä myös suomalaisessa koulussa. Hyvinvointivaltion ajatuksesta haluttiin siirtyä eteenpäin ja niinpä siihen liitettävät aatteet, kuten yhdenvertaisuusajattelu olivat jäämässä sivuun. Koulutuksessa se tarkoitti, että yhdenvertaisuusajattelusta luovuttiin ja koulutus ohjautui enemmän markkinaperusteisesti. Tämä ideologinen muutos oli osa suurempaa kansainvälistä aatesuuntausta ja se rantautui myös Suomeen. Britanniassa aikakautta kutsuttiin ”peruskoulun jälkeiseksi ajaksi”. Eli toisin sanoen suomalainen peruskoulujärjestelmä alkoi saada osakseen vastustusta heti sen koulujen koko verkoston muodostumisen jälkeen. Muutoksen taustalla olivat poliittisten painotusten muutos yhteiskunnassa, joka osaltaan johtui väestön rakenteen muutoksesta. Uusi keskiluokka alkoi vaatia uusia tavoitteita yhteiskunnalta. Myös työelämä alkoi muuttua niin, että siihen vaadittiin uudenlaista osaamista. (Ahonen 2012, 164–165) Voidaan kyllä hyvin todeta, ettei koulutuksen kehitys aivan näin yksipuolista politiikkaa noudata, edelleen koulutuksessa pyritään kasvatustyöhön parhaan näkemyksen ja peruskouluideologian mukaan. Uusliberaali kehitys politiikassa saattoi kyllä antaa luvan ajatella suoraviivaisesti markkinoiden määräysvallasta.

Samassa teoksessa kuvataan 1990-luvulla tapahtunutta kehitystä koulutuksessa erilaisten koulutuspoliittisten perintöjen kautta. 1970-luvun perintönä koulutusta katsottiin enemmän perusopetuksen näkökulmasta. Koulutuspolitiikan painotukset olivat siis perusopetuksen tavoitteiden takana. 1990-luvulle tultaessa alettiin ajatella koulutusta pidemmällä kaarella ihmisen elämässä. Perusopetuksen lisäksi ajateltiin jatko-opiskelun mahdollisuuksia ja koulutuksen joustavuutta. Samaan aikaan koulutuspolitiikkaan tuli ohjenuoraksi jatkuvan kehittämisen tarve. Koulutusta ajoi enemmän opintosuunnitelmat ja siinä lyhyemmän jänteen uudistukset. Koulutuksella alettiin nähdä suurempia odotuksia yhteiskunnan näkökulmasta. (Ahonen 2012, 171–175) Aikansa ilmiöitä olivat tietysti myös historiallisen syvä talouden lama, joka varmasti joudutti koulutuksen kehittämistä. Laman aikaan koulutus sitoi väestöä ja laman aiheuttama massatyöttömyys lievittyi hieman tätä kautta. Koulutukselta varmasti toivottiin optimistisempää kuvaa tulevaisuudesta, jossa koulutuksen hedelmiä olisivat korkean teknologian ja tieteen uudet avaukset. Meritokratia nousee esiin koulutuspolitiikassa aika ajoin. Koulutuksen suunnittelu jatko-opintojen mahdollisuuksia parantaen on yksi merkki siitä.

Onko 2000-luvun koulutuspolitiikka saavuttanut jotain aiemmin tavoittamatonta? Vuosikymmenten aikana moderni koulutusjärjestelmä sai muotonsa erilaisten poliittisten virtausten mukana, mutta myös käytännölliset ongelmat ajoivat uudistuksiin. Tämän luvun lopuksi voidaan todeta, että koulutuksen nykypäivä koostuu tutkimuksen mukaan kysymyksiin koulutuspolitiikasta, globalisaatiosta, uusliberalismista, hyvinvointivaltiosta, lasten ja nuorten syrjäytymisestä, peruskoulutuksen muuttuvasta tilasta, korkeakoulutuksen uusista merkityksistä, aikuiskasvatuksesta ja varhaiskasvatuksesta. Näistä aspekteista nykytutkimuksen paradigmat ja teoreettiset kehykset koostuvat.

4. OIKEUTTAMISTEORIA TUTKIELMAN TEOREETTISENA VIITEKEHYKSENÄ

Käyn tässä luvussa läpi oikeuttamisteorian käyttöä tutkielman teoreettisena viitekehystenä. Kuvaan ensin, mikä on teoreettinen viitekehys ja miten se näkyy tutkimuksessa. Tuon esille esimerkkejä minkälaisissa tutkimuksissa oikeuttamisteoriaa käytetään yleisimmin teoreettisena viitekehystenä. Lopuksi esittelen seitsemän oikeuttamisen maailman sisältöä ja tarkoitusta.

Teoreettinen viitekehys on tutkimuksen eksplisiittinen näkökulma, joka valitaan tutkimuksessa käyttöön. Näkökulmia tutkittavaan kohteeseen voi olla useita mutta niistä on valittava yksi käytettäväksi tutkimuksen teoreettisena ohjenuorana. Tutkimuksessa mennään havaintojen ”taakse” ja katsotaan mitä ne oikeastaan ovat ja tämän pohjalta voidaan tehdä lopulliset johtopäätökset. Tämän taustalla ovat teoreettiset argumentaatiot, jotka puhuvat hypoteesin puolesta ja näin tutkimukselle saadaan tulokset. (Alasuutari 2011, 77–82)

Sana *Theoria* (kreikk.) tarkoittaa muun muassa katsomista, tarkastelua, tarkkailua ja näkemystä. Tieteessä uusi tieto saadaan esiin juuri teorian avulla. Puhutaan myös tulkinnasta ja malleista, joilla ilmiöitä voidaan kuvata. Aiemmat tutkimukset ovat tuottaneet ja osoittaneet säännönmukaisuuksia, muodostaneet lakeja ja lainalaisuuksia, jotka lisäävät ymmärrystä. Tutkimuksessa teoreettisen viitekehysten ohella on muodostunut käsitteitä. Niitä ovat teoreettiset käsitteet ja konkreettiset käsitteet. Ne voivat olla teoreettisia ja laaja-alaisia tai konkreettisia esimerkiksi; kuvaukset, kokemukset ja havainnot. (Vilkka 2021, 34–37)

Tässä tutkielmassa teoreettisena viitekehystenä toimii oikeuttamisteoria, joka perustuu ja jakautuu seitsemään oikeuttamisen maailmaan. Maailmat ovat; inspiraation maailma, kodin maailma, maineena maailma, markkinoiden maailma, teollisuuden maailma, kansalaisuuden maailma ja ekologian maailma. Teoria on luotu osoittamaan ihmisten arkielämän kiistatilanteissa käyttämiä oikeuttamisen tapoja. (Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011, 36) Parhaiten oikeuttamisteorian käyttö teoreettisena viitekehystenä näkyy käytettävässä kvalitatiivisessa menetelmässä, jota useat eri tutkijat ovat käyttäneet. Oikeuttamisteorian pohjalta johdettu julkisen oikeuttamisen teoria (JOA) on ehkäpä yleisin tapa tehdä tutkimusta teorian pohjalta.

Tässä tutkielmassa oikeuttamisteorian näkökulmasta tutkitaan Eduskunnan puheenvuorojen sisältöä. Tämä tarkoittaa, että puheenvuorojen sisältöjä kategorisoidaan oikeuttamisteorian moraalisten argumenttien mukaan niin, että oikeuttamisen maailmojen piirteet näkyvät niissä. Kategoriat voivat olla myös päällekkäisiä ja maailmat voivat olla myös keskenään toisiaan kumoavassa asemassa. Teoria näistä maailmoista koostuvana kehystenä on tarkoituksen mukainen erilaisten kiistojen ja ristiriitojen purkamisena rauhanomaisin keinoin.

Ajatusten kategorisointi ja punnitseminen ajaa kriisiytyneen keskustelun tasapainoon eri argumenttien kesken. Tälle ajatukselle teoria pohjautuu. Oikeuttamisen maailmat muuntuvat ympäristön mukaan. Ne vaihtelevat poliittisten kulttuurien välillä ja ne muuttuvat myös historiallisesti. Ylä-Anttila tarjoaa esimerkkinä modernisaatioprosessin vuosisataisen kehityksen. Millaisiin maailmoihin kehitys nivoutuu? Markkinoiden ja teollisuuden maailmat ovat johtoasemassa samalla kodin ja inspiraation maailmat jäävät vähemmälle huomiolle. Oikeuttamisen maailmat antavat monisyisen käsitteisen kuvan tutkimuskohteestaan. (Ylä-Anttila 2010, 257) Tässä tutkielmassa käytetty aineisto sisältää arvokeskustelua lasten ja nuorten maailmasta, koulutuksesta, ja sosiaalisesta asettumisesta yhteiskuntaan. Tutkielman tarkoituksena on tutustua järjestelmään ja käyttää kyseistä analyysia tutkimusmenetelmänä.

Luhtakallion ja Ylä-Anttilan mukaan oikeudenmukaisuuden toteutuminen ja kiistojen ratkaiseminen on ihmisen elintilan rauhan ja yhteiselön elinehto. (Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011) Tämä ajatus on taustalla tai ydinajatuksena tutkielmassa, jonka tarkoituksena on tutkia demokraattisen järjestelmän poliittista keskustelua. Kiistat ja erimielisyydet ovat oikeastaan politiikanteon ydinasioita, perustuhan demokraattinen järjestelmä paljolti sananvapauteen ja oikeuteen tulla kuulluksi erilaisissa asioissa. Artikkelissa (Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011) puhutaan demokraattisesta puheesta ja julkisesta asiankäsittelystä. Siitä tuleekin nimitys – julkisen oikeuttamisen analyysi. Vaikka globaalissa maailmassa pyritään toteuttamaan yleismaailmallista retoriikkaa, yhtenäistä maailmankulttuuria, ovat poliittiset kiistat yleensä paikallisen kulttuurin ja kansallisten piirteiden ympärillä käytävää keskustelua. Tässä tutkielmassa tutkitaan suomalaista poliittista keskustelukulttuuria ja siinä käytyä keskustelua koulutuspoliittisesta kysymyksestä.

JOA pyrkii toteuttamaan analyysimenetelmää, joka perustuu oikeuttamisteorian maailmoihin ja niiden välisiin mahdollisiin yhteyksiin. Analyysi rakentuu näiden seitsemän maailman piiriin. Oikeuttamisteorian kategoriat pohjaavat klassiseen poliittiseen filosofiaan. Esimerkiksi maineen maailman arvot liittyvät Hobbesin kirjoituksiin Leviathan-teoksessa. Kansalaisuuden maailma liittyy taas Jean-Jacques Rousseauun ajatuksiin. (Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011, 34–39) Boltanski ja Thévenot ovatkin luoneet seitsemän maailman järjestelmänsä filosofian oppiaineesta löydettävien hahmojen kautta.

Tunnetuin politiikan tutkimuksessa oikeuttamisteoriaa hyödyntävä teos lienee Tuomas Ylä-Anttilan väitöskirja *Politiikan paluu – Globalisaatioliike ja julkisuus* (2010). Ylä-Anttila on yksi julkisen oikeuttamisen analyysin kehittäjistä. *Politiikan paluu* teoksessa hän tutkii oikeuttamisteorian valossa kansalaisliikkeiden toimintaa ja globalisaation ympärillä käytävää keskustelua. Tutkimuksessa pohditaan, miksi globalisaatioliike oli valtava menestys Suomessa ja miksi sen huippuhetket jäivät niin lyhyiksi julkisuudessa. Keitä olivat liikkeen toimijat ja millaista toiminta oli

kokonaisuutena? Tutkimuksen kohteena ovat suomalainen ja kansainvälinen globalisaatioliike. (Ylä-Anttila 2010)

Jenni Koskinen (2012) on tutkinut artikkelissaan yliopistojen työajan kohdentamisjärjestelmää oikeuttamisteorian avulla ja erittelee sen avulla perusteluja ja kritiikkiä uudelle työajan kohdentamiselle. Hän käyttää oikeuttamisteoriaa analyttisena työkaluna erilaisten oikeuttavien perustelujen jäsentämiseen. Koskisen artikkelissa hän viittaa Boltanskin ja Thévenot'n ajatuksiin oikeuttamisen maailmojen kykyyn sulauttaa itseensä muiden, itselleen vieraampien maailmojen arvoja. (Koskinen 2012, 314) Samalla tavoin tässä tutkielmassa koodaukseen aineistosta ovat viittaukset päätyneet niihin maailmoihin, joita ne etupäässä edustavat. Maailmojen välisiä yhteyksiä voidaan tutkia tämän jälkeen.

Tässä tutkielmassa analyysi on siis tehty koodaamalla aineiston sisältöjä oikeuttamisteorian maailmojen mukaan. Tutkimustuloksia voidaan sen jälkeen esittää taulukoina ja esimerkiksi tekstinäytteinä aineiston sisällöstä. Lyhyt esittely oikeuttamisteorian maailmoihin näyttää niiden merkityksen ja kertoo millaisia asioita eri maailmoihin, voidaan liittää. Tämä on samalla tutkielman menetelmän kannalta sen ominaispiirteitä parhaiten kuvaava.

Nämä maailmat ovat julkisen oikeuttamisen teorian työvälineet, joilla eri asioita voidaan tulkita ja analysoida. (Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011, 34–39)

Inspiraation maailma

Omistautuminen itsenäisyys ja luovuus ovat tärkeimpiä arvoja tässä maailmassa. Inspiraation maailmaan liittyy siis tavallaan uuden luomisen ja luovuuden nousu tärkeimmiksi tavoitteiksi. (Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011, 34–39)

Boltanskin ja Thévenot:n mukaan ihmisen tulee olla täynnä inspiraatiota tullakseen onnelliseksi ja täydelliseksi tässä maailmassa. Inspiraation tuotteita ei voi mitata teollisuuden termein vaan se perustuu erilaiseen logiikkaan. Ideoiden tulee olla originaaleja, ennen näkemättömiä ja niiden kautta on saavutettavissa tila, jossa ihminen on harmonian, uteliaisuuden kekseliäisyyden ja intohimon vallassa. Runoilija, taiteilija, joka luo uniikkeja tuotoksia on tässä maailmassa arvokas henkilö. Ihminen, joka on täynnä ymmärrystä, rohkeutta ja on aikaansaava ja vapaa. (Boltanski & Thévenot 2006, 159–164)

Kodin maailma

Kodin ja siihen liittyvien ilmiöiden ja arvojen maailmassa ylläpidetään hyvin henkilökohtaisia kokemuksia. (Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011, 34–39) Kodin maailmassa vallitsee hierarkia ja jonkinlainen symbolinen järjestelmä. Sukupolvet ja traditio ovat johtavia ilmiöitä ja luovat tämän hierarkkisen järjestelmän. Yksilöiden

väliset yhteydet ovat tärkeitä, koska ne pystyvät luomaan avioliiton ja perheen. (Boltanski & Thévenot 2006, 154–168)

Maineen maailma

Kuuluisuus ja tunnettuus ovat arvoja, joita ylläpidetään maineen maailmassa. Maineen maailmassa tärkeitä henkilöitä ovat tähdet, mielipidejohtajat, ja muut tunnetut henkilöt. Käsiteltävistä asioista kiistoissa tekevät tärkeitä juuri tämän tyyppisen ihmiset. (Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011) Voi ajatella, että myös paikat ja erilaiset instituutionaaliset toimijat ovat maineen arvoisia tekijöitä keskusteluissa.

Julkiset henkilöt esimerkiksi mielipidevaikuttajat ovat tämän maailman tärkeitä ihmisiä. Näille ihmisille vain julkisuus tuo suurimman arvon. Näkyvyys, tunnettavuus, huomiohakuisuus, julkisuus ja informatiivisuus ovat tärkeimpiä tekijöitä maineen maailmassa. (Boltanski & Thévenot 2006, 178–179)

Kansalaisuuden maailma

Kansalaisuuteen liitetään usein arvoja, jotka liittyvät yksilöön ja esimerkiksi yksilön oikeuksiin. Niitä ovat muun muassa solidaarisuus, tasa-arvo, yhteinen hyvinvointi, ja demokratian toteutuminen – kansan tahto ja yhdessä hyväksytyt sopimukset. Tässä maailmassa arvostetaan kollektiivista ajattelua ja toimintaa. (Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011, 34–39)

Kansalaisuuden maailmassa vallitsee kollektiivisuuden ja yksilön välinen harmonia. Kuuluminen ryhmään, osallisuus ja kollektiivisuus ovat hyvän ihmisen arvoja ja ominaisuuksia tässä maailmassa. Tähän kuuluu kollektiivinen humaani toiminta. Tavoitteista suurin on jokin yhteinen saavutus tai päämäärä, johon pyritään yhteisellä toiminnalla. Itsenäisyys, sananvapaus, kunnioitus ja vapauden tuoma itsetunnon ylläpito ovat tämän maailman tapoja palkita yksilö, eli kansalainen. (Boltanski & Thévenot 2006, 185–186)

Markkinoiden maailma

Talouden näkökulmasta kaikella on rahallinen arvo. Markkinoiden maailmassa nähdään ilmiöitä, jotka liittyvät aina jollain tavoin taloudelliseen vaihtoon ja mahdolliseen hyötyyn. Tässä maailmassa sen piirteet ovat peräisin Adam Smithin Kansojen varallisuus teoksesta. Arvokkaita ihmisiä, instituutionaalisia järjestelyitä ovat ne, jotka tuottavat eniten materiaalisia asioita. (Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011, 34–39) Helposti voi ajatella, että nämä arvot ovat subjektiivisia, mutta ne voidaan nähdä myös suurempina kokonaisuuksina.

Markkinoiden maailmassa kaikki toiminnot ovat ihmisten intohimojen ajamaa toimintaa. Markkinat toimivat taloudellisen kehityksen saavuttamiseksi ja tämä

toiminta ainoastaan on rationaalista ja tarkoituksen mukaista. Tämä toiminta nähdään luonnollisena osana inhimillistä elämää ja siksi sillä on suuri merkitys. (Boltanski & Thévenot 2006, 193–203)

Teollisuuden maailma

Teollisuuden maailmassa arvostetaan tehokkuutta, suunnitelmallisuutta ja tuottavuuden maksimointia. Teollisuuden maailmassa ihminen suunnittelee ja toteuttaa tehokkaita tuotantojärjestelmiä ja muita suurempia kokonaisuuksia. (Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011, 34–39) Teollisuuden maailman tärkeimpiä toimintaa ohjaavia tekijöitä ovat teknologia ja tieteellinen metodi tehokkaan tuotannon aikaansaamiseksi. Tärkeitä näkökulmia tuotannon ylläpitämiseen ja eteenkin sen kehittämiseen ovat funktionaalisuus ja operationalismi. Ihmisen tulee olla tuottava ja mukana toiminnassa osana prosesseja. (Boltanski & Thévenot 2006, 203–211)

Ekologian maailma

Ekologian näkökulmasta kaikki liittyy luonnonsuojeluun ja ympäristön kestäväan kehitykseen. Luonto ja sen monimuotoisuus ovat tärkeimpiä asioita ekologian maailmassa. Ekologian maailmassa tärkeitä henkilöitä ovat ihmiset, jotka mukauttavat elämäntapansa ympäristön hyväksi, sen suojelemiseksi. (Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011, 34–39) Ekologisuus kuuluu varmasti hyvin vahvasti ihmisten elämäntyyliin ja valintoihin. Yksilöt toimivat esimerkkinä muille ihmisille – tavoitellessaan ekologista kestävä elämää.

5. TUTKIELMAN AINEISTO JA MENETELMÄT

Esittelen tässä luvussa tutkielman tutkimusmetodin, eli julkisen oikeuttamisen analyysin ja tutkielman aineiston. Alaluvussa 5.1. kuvaan tutkielman aineiston rakennetta ja sisältöä määrällisen esiintymisen kautta.

Käytän tutkielman analyysimenetelmänä julkisen oikeuttamisen analyysia (JOA), joka perustuu Luc Boltanskin ja Laurent Thévenot'n oikeuttamisteorian seitsemän maailman kokonaisuuteen. Teorian ”maailmat” ovat; inspiraation, kodin, maineen, kansalaisuuden, markkinoiden, teollisuuden ja ekologian maailmojen muodostama analyysikehikko. Analyysilla tutkitaan keskusteluissa tai kiistassa esiintyvien vaateiden moraalisia oikeutuksia siten, että kiistan osapuolten argumentteja jaetaan näihin seitsemään maailman muodostamaan kehykseen. (Luhtakallio & Ylä-Anttila. 2011) Lähteenä tässä analyysimenetelmän esittelyluvussa toimii suomalaisten tutkijoiden artikkelit ja Boltanskin ja Thévenot'n teos; *On Justification: Economies of worth* (Boltanski ym. 2006), joka on englanninkielinen käännös alkuperäisestä ranskankielisestä *De la justification: Les économies de la grandeur* (Boltanski, Thévenot. 1991) teoksesta. Käännöksen englannin kielelle on tehnyt Catherine Porter.

Aineiston luokittelu perustuu siis aikaisempaan käsitejärjestelmään ja teoriaan, oikeuttamisteoriaan. Oikeuttamisteorian seitsemän maailman järjestelmä ja julkisen oikeuttamisen analyysi on toiminut runkona aineiston koodauksessa ja luokittelussa. Aineistossa julkisen oikeuttamisen teorian mukaisesti etsitään vaateiden perusteluja ja argumentteja, puhetta, jolla omaa näkemystä perustellaan ja puolustetaan. Teen myös havaintoja oikeuttamisteoriaan muodostuvista yhteyksistä eri näkemysten välillä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 127–129) Olen koodannut aineiston niin, että koodaus tehdään ensisijaisen liittymisen oikeuttamisen maailman mukaan. Koodattu kohde voi kuulua myös muihin oikeuttamisen maailmoihin saman aikaisesti. Tavoitteena on saada aikaiseksi tiivistetty analyysi aineistosta, joka toimisi kiteytettynä vastauksena tutkimuskysymykseen.

Aineisto koostuu 189 täysistunnon puheesta kolmen päivän aikana. Aineistossa on eri mittaisia puheenvuoroja. Keskusteluun osallistui kaikkiaan 66 henkilöä, jotka ovat puolueiden kansanedustajia ja opetusministeri Li Andersson(vas.). Koodaus on tehty niin, että viittaukset oikeuttamisen maailmaan lisäksi on kerätty tieto siitä, kuka puhuja on, mitä puoluetta hän edustaa, onko hän hallituksen esitystä vastaan vai sen puolesta. Voidaan siis olettaa, että oppositiossa olevan puolueen kansanedustaja olisi hallituksen esitystä vastaan. Lisäksi on tiedossa puheenvuoron päivämäärä. Puolueiden edustajat, jotka toimivat oppositiossa luonnollisesti vastustavat esitystä ja hallituspuolueen edustajat pyrkivät puolustamaan esitystä

erilaisilla argumenteilla. Aineistossa on mukana kaksikielisiä puheenvuoroja, kielet ovat siis ruotsi ja suomi.

Aineisto on kerätty Eduskunnan verkkosivuilta, josta puheenvuorot ovat tallennettuna ja josta niitä voi hakea hakusanoilla. Aineisto on koottu viideksi pdf-tiedostoksi, jonka jälkeen aineistoa on koodattu Taquette ohjelmistolla. Aineistoon on tutustuttu alkuun niin, että sen piirteet koulutuksen tutkimuksen valossa ovat tulleet esille ja sen jälkeen aineisto on koodattu oikeuttamisteorian maailmojen mukaan seitsemään kategoriaan.

Tutkielman analyysissä tutkitaan vaateita(claim) joita Eduskunnassa on esitetty puheenvuoroissa. Vaade on analyysiyksikkö. Vaateet esitetään lausuntoina, jotka tässä tapauksessa ovat puheenvuorot ja niiden sisältämät erilaiset tavoitteelliset väittämät. Vaateilla on tarkoitus vaikuttaa yhteiskuntaan tai julkiseen keskusteluun. Vaateen jäsenitys julkisen oikeuttamisen analyysissä toimii seuraavalla tavalla. (Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011, 39) Taulukko 1. perustuu Luhtakallion ja Ylä-Anttilan artikkelissaan esittämään malliin ja olen soveltanut sitä tutkielman lähdeaineiston ja tutkimuskysymyksen mukaisesti.

Taulukko 1. Vaateen jäsenitys julkisen oikeuttamisen analyysissä

Puhuja	Vastaanottaja	Tekotapa	Asia	Oikeutus
Kansanedustaja	Hallitus, julkinen keskustelu	Puheenvuoro	Oppivelvollisuuslaki	Kansalaisuuden maailma +

Tutkittavissa puheenvuoroissa puhuja on siis yleensä kansanedustaja tai ministeri. Samalla puheen vastaanottaja on Eduskunta ja myös julkinen keskustelu. Vaateen asiana on oppivelvollisuuslain uudistus. Vaateen oikeutus on merkittävässä osassa analyysissä, eli sen kautta vaateen tarkoitusperä selvitetään ja vaade kategorisoidaan sen mukaan. Oikeutuksia voi yhdessä vaateessa olla useampia. Vaateesta voidaan myös suunnata asioita toiseen vaateeseen.

5.1 Oikeuttamismaailmojen määrällinen esiintyminen aineistossa

Aineiston kokonaisuudesta on koodattu yhteensä 110 kappaletta viittauksia oikeuttamisen maailmoihin. Suurin ryhmä on kansalaisuuden maailma, johon sijoittui 34(31%) viittauksia ja toiseksi eniten viittauksia tuli maineen maailmaan 31(28%) osuudella. Kolmanneksi eniten viittauksia tuli teollisuuden maailmaan 27(25%) ja neljänneksi eniten inspiraation maailmaan, eli viittauksia siinä 10(9%). Kaksi seuraavaa ovat kodin maailma 5(5%) ja markkinoiden maailma 3(3%). Ekologian maailmaan ei löytynyt yhtään viittauksia. Analyysissä on otettava huomioon, että viittauksissa voi olla myös päällekkäisyyksiä siten, että tietty

esimerkki voi liittyä limittäin myös useampaan eri maailmaan. Havainnot on tehty sen mukaan, mihin oikeuttamisen maailmaan ne pääosin kuuluvat.

Taulukko 2. Oikeuttamisen maailmat aineistossa

		N	%
1	Kansalaisuuden maailma	34	31
2	Maineen maailma	31	28
3	Teollisuuden maailma	27	25
4	Inspiraation maailma	10	9
5	Kodin maailma	5	5
6	Markkinoiden maailma	3	3
7	Ekologian maailma	0	0
		110	100

Se, että kansalaisuuden maailmaan asettui eniten puheenvuoron osia ei ole yllättävä tulos, koska aineisto perustuu poliittiseen sisältöön. Kansalaisuuden maailmassa viitataan usein yksilön ja valtion suhteeseen, kansalaisuuteen ja sen sisältämiin velvollisuuksiin ja oikeuksiin. Maineen maailmaan on viitattu seuraavaksi eniten ehkäpä siksi, että varsinkin alkuvaiheen puheenvuoroissa aika usein viitattiin Suomen valtion asemaan koulutuksen poliittisessa kehityksessä. Viittauksia olivat siis paljolti historialliseen oikeutukseen ja Suomen maineeseen liittyviä koulutuksen osalta. Avaan näitä merkityksiä ja yhteyksiä tulevissa alaluvuissa.

Oikeuttamismaailmojen moraalista argumentointia voidaan siis käyttää sekä puolustamaan että vastustamaan oppivelvollisuuslain uudistusta. Taulukoissa 3 ja 4 kuvataan teorian kategorioiden jakaantuminen hallituksen ja opposition puheenvuoroissa. Hallituksen esitystä ajavat puheenvuorot olivat myös enemmän samankaltaisia keskenään, joten tämä toistaminen nostaa osuutta, joka asettuu oikeuttamisen maailmoihin. Hallituksen esitystä ajavissa puheenvuoroissa asettuminen oikeuttamisen maailmoihin seuraa kokonaisjakaumaa pieniä poikkeuksia lukuun ottamatta.

Taulukko 3. Oikeuttamisen maailmat hallituspuolueiden osalta

		N	%
1	Kansalaisuuden maailma	30	38
2	Maineen maailma	22	28
3	Teollisuuden maailma	18	23
4	Inspiraation maailma	7	9
5	Kodin maailma	0	0
6	Markkinoiden maailma	1	1
7	Ekologian maailma	0	0
		78	100

Opposition osuus koko aineistossa on laskennallisesti pienempi. Tämä voi johtua siitä, että hallituksen puheenvuoroissa on käytetty enemmän samojen teemojen toistoa. Se, että puheenvuorot hallituspuolueissa ovat samankaltaisia voi johtua myös yhteistyöstä. Samaa asiaa ajavat edustajat saavat tietonsa uudistuksen taustoista samoista lähteistä ja he toistavat näitä puheenvuoroissaan. Tällaisia seikkoja ovat muun muassa; uudistuksen historiallinen tausta, uudistukselle asetettu menoarvio ja koulutuksessa tavatut ongelmat, joihin uudistuksella haetaan parannusta. Hallituksen esitystä puolustavia edustajia, jotka osallistuivat keskusteluun, oli 38 edustajaa ja esitystä vastusti 28 edustajaa.

Taulukko 4. Oikeuttamisen maailmat aineistossa oppositiopuolueiden osalta

		N	%
1	Kansalaisuuden maailma	4	13
2	Maineen maailma	9	28
3	Teollisuuden maailma	9	28
4	Inspiraation maailma	3	9
5	Kodin maailma	5	16
6	Markkinoiden maailma	2	6
7	Ekologian maailma	0	0
		32	100

Puheenvuorojen käyttäjien joukossa jako lähdeaineistossa puolueisiin oli seuraavanlainen. Kokoomuksen (oppositio) kansanedustajat olivat suurin ryhmä (16 edustajaa), seuraavaksi eniten oli Sosiaalidemokraattien(hallitus) ja Perussuomalaisen(oppositio) edustajia. Pienemmällä osuudella keskusteluun osallistuivat; Keskusta, Vasemmistoliitto ja Vihreät. Ruotsalainen kansanpuolue ja Kristillisdemokraatit. Jakauma noudattelee suuntaa antavasti puolueiden edustajamääriä Eduskunnassa. Oppivelvollisuuslain uudistusta ajanut opetusministeri Li Andersson kuuluu Vasemmistoliittoon, jonka puheenvuoroja käytti seitsemän kansanedustajaa. Keskustelun ulkopuolelle jäi Liike Nyt puolue. Oppositiossa puheenvuoron käyttäjiä oli enemmän, tämä voi johtua siitä, että hallituksen esitys oli pohjustettu opetusministerin toimesta ennen varsinaisia puheenvuoroja.

Taulukko 5. Puheenvuorojen käyttö - kansanedustajien puoluejakauma aineistossa

	N
Kokoomus	16
Sdp	14
Perussuomalaiset	14
Keskusta	8
Vasemmistoliitto	7
Vihreät	6
Rkp	5
KD	2

6. OIKEUTTAMISTEORIAN MAAILMOJEN LAADULLISIA ESIMERKKEJÄ

Tässä luvussa tuon esille vaateiden laadullisia esimerkkejä, joita aineistossa nousi esiin oikeuttamisen maailmojen määrittämissä kategorioissa. Kuten mainitsin edellisessä luvussa, yhdessä vaateessa voi olla viittauksia useampaan oikeuttamisen maailmaan. Analyysissa olen liittännyt kunkin vaateen kuitenkin vain yhteen oikeuttamisen maailmaan - siihen, johon katson vaateen keskeisimmin liittyvän.

6.1 Kansalaisuuden maailma

Kansalaisuuden maailmassa viitataan yksilön oikeuksiin, solidaarisuuteen, tasa-arvoon, ja yhteiseen hyvinvointiin. Tutkielman aineistossa viittauksia oli eniten kansalaisuuden maailmassa demokratiaan, tasa-arvoon ja yhteisiin sopimuksiin. Kansalaisuuden maailmaan liittyviä viittauksia löytyi vaateiden argumentoinnissa 34 kappaletta ja näistä hallituspuolueiden osuus on 30 kappaletta ja opposition osuus 4 kappaletta.

Koulutuspolitiikassa tulee usein vastaan samat kysymykset kuin kasvatussociologisessa tutkimuksessa on huomattu jo alkuaikoina, eli mikä on kansalaisen ja yhteiskunnan rooli koulutuksessa. Koulutus on siis järjestelmä, jossa yhteiskunta tarjoaa kansalaisilleen mahdollisuuksia henkilökohtaiseen menestykseen, mutta toisaalta myös yhteiskunta saa koulutukselta paljon. Voidaan myös kysyä, onko kyseessä kontrollin muoto? Mitkä ovat ne tekijät koulutuspolitiikassa, jotka määrittävät vallitsevan suunnan koulutuksen suunnittelussa?

Kansalaisuuden maailmassa viitattiin siis muun muassa; yksilöoikeuksien, solidaarisuuden, tasa-arvon ja yhteisen hyvinvoinnin puolesta. Aineistossa viitattiin näihin arvoihin varsin useasti. Peruskoulua ja toisen asteen tutkintoa ja pidettiin tärkeinä tekijöinä yhteiskunnassa. Toisen asteen tutkinnolla kansanedustajien mukaan pyritään ylläpitämään yhteiskuntaan osallistumista työllisyyttä parantavalla ominaisuudella.

Koulutuksella nähtiin olevan voimakas vaikutus juuri yhteiskuntaan osallistumisella ja sen kautta muun muassa syrjäytymistä pystytään vähentämään. Usein syrjäytymisestä puhuttaessa mainittiin sen kustannukset yhteiskunnalle. Yhteiskuntaan liittyen nähtiin, että yhteiskunnalla on velvoite nuoria kohtaan tarjota tukea ja apua aikuistumisen kynnyksellä eläville nuorille. Yhteiskunta tarvitsee jokaista osallistumaan, sanottiin eräässä puheessa.

Nuorten ongelmiin yhteiskuntaan integroitumisessa esitettiin usein viittauksia tutkimustietoon ja asiantuntijoiden antamiin lausuntoihin. Koulutus nähtiin myös sivistyksellisenä ja perustaitoja tarjoavana järjestelmänä nuorille. Kokonaisuutena koulutukseen liittyvää keskustelua johti ajatukset tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta. Koulutus nähtiin tässä suhteessa tärkeänä yhteiskunnallisena tekijänä.

Koulutuksen ympärillä talouteen liittyvät yhteiskunnalliset vastuut liittyivät toisen asteen koulutuksen maksuttomuuteen, sen kustannuksiin yhteiskunnalle, mutta toisaalta myös perheiden sosioekonomiseen taustaan ja koulutuksen kustannuksille perheille. Kritiikkinä mainittiin usein, että toisen asteen maksuttomuus olisi tulonsiirto hyvin toimeentuleville perheille. Tämä keskustelu koski usein koko koulutuksen mittaa, eli peruskoulujärjestelmän ja toisen asteen koulutuksen osalta. Talousnäkökulmissa oltiin usein huolissaan yhteiskunnalle syntyvistä suurista paineista koulutuksen maksuttomuuden toteutuessa. Tämä nähtiin yhteisön asiana, yhteiskunnallisena vastuuna. Toisen asteen maksuttomuus nähtiin toisaalta myös koulutuksen parempana saavutettavuutena. Talouteen liittyen yhteiskunnan asema olisi siis tällä tavalla kaksijakoinen käydyssä keskustelussa.

Keskustelussa tuli usein esiin tasa-arvo ja yhdenvertaisuuskysymykset. Näissä viitattiin usein nuorten syrjäytymiseen ja yhteiskuntaan osallistumiseen ja niiden asioiden tärkeyteen. Usein viitattiin siihen, että tietojen mukaan 15 % nuorista jää vaille toisen asteen tutkintoa ja, että siinä tapauksessa nuorella on hyvin suuri todennäköisyys syrjäytyä yhteiskunnasta. Tämä nähtiin inhimillisenä tragediana, mutta myös kustannuspainetta lisäävänä yhteiskunnallisena ongelmana. Myös väestössä tapahtuva jakaantumisen nähtiin lisääntyvän, jos koulutukseen ei puututa. Kansanedustajat näkivät jokseenkin yksimielisesti, että koulutuksen avulla yhteiskunnalla on hyvä mahdollisuus puuttua näihin ongelmiin.

Hallituksen esityksen oppivelvollisuuslain uudistuksesta esittelee opetusministeri Li Andersson(vas.) keskustelujen alussa. Hän on esitellyt uudistuksen tavoitteita ja käytännön suunnitelmia Ylen televisioidussa erikoislähetyksessä, jota esittelin tämän tutkielman johdannossa. Keskustelu alkaa hänen pohjustuksellaan Eduskunnassa 03.11.2020, jonka jälkeen puheenvuorot on jaettu.

Li Andersson avaa uudistuksen viestiä suomalaiselle nuorisolle keskustelun avauspuheenvuorossa. Samalla hän kuvaa kuinka myös yhteiskunnan tulee ottaa vastuuta nuorison menestyksestä koulutuksen kautta ja koulutuksessa.

Sen myötä me kerromme yhteiskuntamme nuorille, millainen osaaminen tämän päivän ja huomisen yhteiskunnassa riittää. Samalla asetamme yhteiskunnalle vahvan velvoitteen huolehtia jokaisen nuoren koulutuspolusta myös yläkoulun jälkeen. (Li Andersson, vas. opetusministeri 03.11.2020)

Seuraavassa otteessa opetusministeri Andersson puolustaa kansalaisuuden perusajatuksia, siihen liittyviä oikeuksia ja velvollisuuksia. Yhteiskuntaan osallistuminen vaatii hänen mukaansa kaikkien osallistumista ja se on edellytys yhteiskunnan toimivuuden kannalta. Nuorten asema on suomalaisessa yhteiskunnassa varsin heikko, siksi ministeri puhuu yhteistyön tärkeyden puolesta jo nuorella iällä.

Kun yhteiskuntaan osallistuminen ja työllistyminen vaatii enemmän koulutusta kuin pelkän peruskoulun, oppivelvollisuuden laajennus on viesti, että yhteiskunta tarvitsee jokaista. Oppivelvollisuuden laajentaminen on myös viesti siitä, että nuori ei kohtaa maailman vaatimuksia yksin vailla apua, tukea ja turvaa. (Li Andersson, vas. opetusministeri 03.11.2020)

Syrjäytyminen ilmiönä on yksi useimmin aineistossa esiin tuleva tekijä, jolla puolustetaan uudistuksen läpimenoa tärkeyttä. Samaa moraalista argumenttia käytti myös opposition edustajat puheissaan omien tavoitteidensa puolustamisessa. Koulutus on tapa ehkäistä syrjäytymistä. Eeva-Johanna Eloranta käyttää syrjäytymistä ilmiönä, jota vastaan uudistusta tulisi puolustaa.

Me emme voi yhteiskuntana sallia sitä, että nuori valitsee syrjäytyä. Koulutus on paras tapa ehkäistä syrjäytymistä. Tämä on monen asiantuntijan suulla todettu monet kerrat. (Eeva-Johanna Eloranta, sdp. 03.11.2020)

Eeva-Johanna Eloranta kuvaa niitä sosiaalisia tekijöitä, joihin koulutuksella haetaan parannusta. Hyvin vahva moraalinen argumentointitapa, jossa esitetään voimakkaita kuvauksia laajasti yhteiskunnan näkökulmasta – mitä ne ongelmat ovat, joihin koulutuksella haetaan ratkaisua.

Koulutus vaikuttaa työllistymisen lisäksi positiivisesti ansiotuloihin ja elämänlaatuun, vähentää merkittävästi muun muassa köyhyyttä, sosiaalietuuksien käyttöä ja nuorisorikollisuutta. Koulutusvuodet korreloivat työllisyyden, tulojen, terveyden ja hyvinvoinnin kanssa, mitkä puolestaan parantavat jopa yhteiskuntarauhaa. Ihmettelenkin aika paljon, miksi oppositiossa ette halua tätä hyötyä kaikille nuorille. (Eeva-Johanna Eloranta, sdp. 08.12.2020)

Oppositiossa asiasta ollaan eri mieltä. Marraskuussa 2020 kansanedustaja Jari Koskela näkee asioiden olevan laajemmin sosiaalisten tekijöiden summa. Koulutuksen tasa-arvo ei hänen mukaansa ole ainoa ratkaisu, jos katsotaan yleisesti kansalaisten asettumista yhteiskuntaan. Hän viittaa tässä voimakkaassa kritiikissään mahdollisesti nuorten kohtaamiin haasteisiin laajemmin, eli lähinnä koettujen ja kohdattavien ongelmien näkökulmasta.

Arvoisa herra puhemies! Täällä on puhuttu tänään monessa puheenvuorossa tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta. Voidaan kuitenkin esittää kysymys, miten tässä toteutuu tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. Kysymys tasa-arvosta on laajempi. Koulutuksen tasa-arvo on aina riippuvainen myös muista yhteiskunnallisista olosuhteista. Toistan: koulutuksen tasa-arvo on aina riippuvainen myös muista yhteiskunnallisista olosuhteista, eikä eriarvoisuuskysymystä voida määrittää koulutusmahdollisuuksien yhdenvertaisuudella.
(Jari Koskela, ps, 03.11.2020)

Sari Multala vaatii hallitukselta tutkimustiedon käyttöä oppivelvollisuuslain vaikutuksista suomalaisen yhteiskuntaan ja minkä voisi katsoa eduksi kansalaisille. Hänen mielestään tuolloin käsillä olevat selvitykset asiasta ovat näyttäneet, ettei positiivisia vaikutuksia voida vielä todeta. Hän kertoo hallituksen esittämät mahdolliset positiiviset vaikutukset yhteiskunnalle, jos uudistus otetaan käyttöön.

Valiokunnan kuulemisen perusteella voidaan todeta, että uudistuksen vaikutuksista ei voida todeta vielä mitään, sillä tutkimusnäyttöä oppivelvollisuuden pidentämisen vaikutuksista Suomessa ei ole. Uudistuksen kannattajat toivovat, että vaikutukset ovat syrjäytymisen väheneminen, koulutustason nousu, toisen asteen tutkinnon suorittamisen lisääntyminen ja tästä seuraava työllisyyden kasvu. (Sari Multala, kok., 08.12.2020)

6.2 Kodin maailma

Kodin maailmassa viitataan siis hierarkiaan, joka on symbolinen järjestelmä. Huomion saavat myös traditio, historia ja perinne. Kodin maailmaan aineistossa viitattiin vain 5 kertaa. Kodin maailmassa viitataan auktoriteetteihin ja niiden aseisiin, instituutioiden rakenteisiin ja niiden ympärille muodostuviin arvoihin. Yksi tekijä kodin maailmaan liittyen tutkielman aineistoon on viittaaminen traditioon. Aineistossa on useita viittauksia perheen sosioekonomiseen taustaan ja muihin perhe-elämän tekijöihin, mutta nämä eivät kuulu Boltanskin ja Thévenot:n kodin maailmaan käsitteinä. (Boltanski & Thévenot 2006, 164–165)

Kodin maailman esiintyminen aineistossa liittyi aikuisen ihmisen auktoriteettiin lapsen kehityksessä ja elämässä. Kodin maailmassa yhdistyi maineen maailman vaateet liittyen historiaan ja perinteeseen. Auktoriteetti nähtiin usein opettajien heikkona arvoasemana, joka aiheuttaa kouluympäristössä häiriöitä ja muita ongelmia. Samoja ongelmia mainitaan aiheuttavan haasteellisempi oppilasaines aikaisempiin ikäluokkiin nähden.

Hallituksen esitystä vastustavassa puheessa koulutus nähdään instituutiona, jossa esiintyvät auktoriteettinen valta ja järjestys. Ongelmina Purra näkee keskittymistä häiritsevät digilaitteet ja häiriöt oppitunnin aikana. Hänen mukaansa hallituksen

esitys ei pysty korjaamaan näitä ongelmia tehokkaasti. Viittaus Pisa-tutkimukseen liittyy myös maineen maailmaan.

Suurin osa ongelmista koululaitoksessamme juontaa peruskoulusta. Suuret erot eri koulujen ja alueiden välillä, haastavampi oppilasaines, opettajan heikko auktoriteetti, oppilaiden omaan motivaatioon luottava vaativa opetussuunnitelma, digilaitteiden itseisarvo, käytös- ja keskittymishäiriöt, oppimisvaikeudet ja erityisesti se, että takeita oppimisesta ei ole, ovat suistaneet entisen Pisan ykkösmaan huolestuttavaan luisuun.
(Riikka Purra, ps, 03.11.2020)

Riikka Purra tuo esille opettajien perinteisen auktoriteetin oppilaiden ohjauksessa ja opetuksessa. Ongelmia hänen mukaansa on enemmän poikien kasvatuksessa. Hän tahtoi kouluun kovempaa kuria, ehkäpä viitaten aiempien vuosikymmenten opetusmetodeihin ja yleisesti kouluelämään. Purra viittaa koulun sisällä oleviin vakaviin ongelmiin, kuten väkivaltaan koulussa.

Myös opettajan auktoriteetin lasku vaikuttaa koulumaailmassa. Sekin kohdistuu erityisesti poikalapsiin, jotka keskimäärin hyötyisivät tiukemmista rajoista. Lepsulla linjalla ei onnistuta puuttumaan edes kouluväkivalttaan. Tiedämme erityisesti, että sukupuolten väliset erot ovat Suomessa hyvin korkealla. (Riikka Purra, ps, 03.11.2020)

Perussuomalaisen Lulu Ranne on samoilla jäljillä Riikka Purran kanssa puhuessaan nuorten elämänhallinnasta ja koulun ympärillä olevasta elämästä. Aikuisen ihmisen läsnäoloon viitataan auktoriteetin puutteena – lapset ja nuoret tarvitsevat siis hänen mukaansa selkeitä sääntöjä ja ohjausta. Näkemystä voisi kuvailla myös konservatiiviseksi lähestymistavaksi ja myös perinteeseen viittaavana. Ajatuksia vanhasta maailmasta ja ydinperheen ihanteesta tervehdyttävänä voimana. Lapset ja nuoret kaipaavat hänen ajatuksissaan lujempaa auktoriteettia ja ehkäpä jopa kuria.

Koronakriisi on tehnyt näkyvämmäksi ja korostanut eroja lapsiperheiden kyvyissä tukea lasten ja nuorten elämänhallinnan ja opiskelutaitojen kehittymistä. Kyse ei ole rakettitieteestä vaan riittävästä ja ihan tavallisesta aikuisen läsnäolosta, huolenpidosta, rakkaudesta ja tuesta vauvasta aina siihen peruskoulun loppuun. (Lulu Ranne, ps, 03.11.2020)

6.3 Maineen maailma

Maineen maailmassa viitataan kuuluisuuteen, ja tunnettuuteen. Aineistossa nämä olivat suurelta osin viittauksia suomalaisen koulun kansainväliseen maineeseen ja tunnettavuuteen. Maineen maailmaan liitettäviä viittauksia aineistosta löytyi 31 kappaletta. Maineen maailmassa ilmiöt liitetään kuuluviksi tunnettuihin tekijöihin,

tässä tapauksessa usein Suomeen valtiona liitettäviin kysymyksiin. Valtion maineen ylläpitäminen ja historialliseen jatkumoon viittaamalla kansanedustajat pyrkivät puolustamaan moraalisia kantojaan koulutuksen ympärillä. Hyvin usein perustelujen taustalla oli historialliseen aikaan viittaaminen, toisaalta lähes yhtä usein kansanedustajat viittasivat suomalaisen koulutuksen hyvään maineeseen ulkomailla.

Maineen maailmassa viitataan usein samoihin seikkoihin kuin kodin maailmassa. Maineen ylläpitämiseksi on tehtävä uudistuksia koulutusjärjestelmään, jotta Suomen saama tunnettuus hyvän koulutuksen maana voi jatkua. Maineen maailmassa ja kodin maailmassa voidaan ajatella tämän jatkumon pysyvän yllä perinteen ja historiallisen jatkumon kautta. Puheenvuoroissa tuli esille samassa yhteydessä kertausta siitä, millainen oli koulutusjärjestelmä 1920-luvulla ja kuinka siitä on kehitytty koulutuksen huippumaaksi. Tämä kuuluu myös kodin maailmaan. Myös varhaiskasvatuksella on hyvä kansallinen ja kansainvälinen maine, ja siihen myös on viitattu.

Suomi on kehittynyt vuosisadan aikana kehitysmaasta johtavaksi maaksi koulutuksessa ja on myös muuten rikas valtio. Suomi nähdään myös tasa-arvon johtavina maina. Näihin on päästy kehittämällä koulutusta ja sitä pidetäänkin useissa puheenvuoroissa tärkeänä tekijänä. Samassa yhteydessä huolta aiheuttaa tulevaisuus, eli miten saamme ylläpidettyä hyvää kehitys tulevana vuosikymmeninä.

Antti Lindtman vetoaa puheessaan historialliseen arvoon, joka koulutuksella suomalaisessa yhteiskunnassa on. Historiaan viitataan todella usein puheenvuoroissa, sekä puolesta että vastaan. Historiaan liittyy myös maineen ylläpitäminen, tai historialliset tapahtumat esimerkiksi peruskoulu-uudistus kuuluu suomalaisen koulun kaanoniin ja siihen kansanedustajat hyvin usein viittaavat. Kun keskustelua aloitetaan kansanedustajat aloittavat puheensa usein viittaukseen historialliseen kulkuun. Tavallaan tällä tavoin myös pyritään oikeuttamaan uudistus, koska käsitys aiemmista koulutuksen uudistuksista historiassa on ollut positiivinen. Tämä viittaus liittyy myös kodin maailmaan tradition ja historian näkökulmasta.

Oppivelvollisuuden laajentamisessa on kyse historiallisesta uudistuksesta, jota erittäin laaja rintama talousasiantuntijoita ja Opettajien Ammattijärjestö tukee. (Antti Lindtman, sdp. 03.11.2020)

Paavo Arhinmäki viittaa peruskoulu-uudistukseen kansakuntaa kehittävänä tekijänä aiemmissa uudistuksissa. Kansakunnan maine on siis kasvanut, Suomi on noussut rikkaiden länsimaisten valtioiden joukkoon. Peruskoulu-uudistuksella on kansallisesti Arhinmäen mukaan positiivinen lataus. Ja hän haluaa oppivelvollisuus uudistukselle samankaltaista nousua uudistuksena.

Jos ajatellaan, mikä on ollut merkittävin tasa-arvoistava tekijä suomalaisessa yhteiskunnassa, se oli peruskoulu-uudistus. Mikä on ollut se tapa, jolla köyhä Suomi on noussut yhdeksi maailman rikkaimmista ja parhaista maista? Se on ollut koulutus. Silloin raivokkaasti vastustettiin peruskoulua. Nyt kaikki kiittävät sitä uudistusta. (Paavo Arhinmäki, vas. 03.11.2020)

Opposition puheenvuoroissa on nähtävillä hyvin usein samoja argumentteja kuin hallituksen esitystä ajavilla kansanedustajilla. He tunnistavat samat ongelmat koulutuksessa ja usein viittaavat samoihin tietoihin koulutukseen liittyen. Sari Sarkomaa vastustaa hallituksen uudistusta ja vetoaa suomalaisen koulutusjärjestelmän tavoitteisiin. Hän ei kuitenkaan pidä uudistusta niin tehokkaana, että tavoitteisiin päästäisiin. Moraalinen argumenttina on Suomen menestystekijöiden vaaliminen.

Suomen tärkein tavoite on se, että jokainen nuori suorittaa vähintään toisen asteen tutkinnon. Valtaosa – lähes kaikki – pääsee toiselle asteelle, mutta ongelma on se, että noin viisi ja puoli prosenttia vuosittain keskeyttää toisen asteen tutkinnon, ja ikävä kyllä tämä lakiesitys ei kohdistu ensisijaisesti näiden nuorten auttamiseen, että he oikeasti suorittaisivat sen tutkinnon. (Sari Sarkomaa, kok. 03.11.2020)

6.4 Teollisuuden maailma

Teollisuuden maailmassa viitataan siis tehokkuuteen, suunnitelmallisuuteen ja tuottavuuden maksimointiin. Teollisuuden maailman sisällöt ovat tuotantojärjestelmiä, funktionaalisuutta ja teknologiaa. Ihmisen tulee teollisuuden maailmassa olla tuottava yksilö. Teollisuuden maailmassa viitataan tehokkuuteen ja suunnitelmallisuuteen työllisyyden kehittämisessä koulutuksen kautta. Koulutustason nosto nähdään suoraan työllisyysastetta korottavana tekijänä.

Toisen asteen koulutuksella nähdään olevan suuri vaikutus työelämässä tarvittavan taitotason saavuttamisessa. Tässä otetaan myös huomioon digitalisaatio ja muu työelämän tehtäviä muuttavia tekijöitä. Koulutus nähdään siis lääkkeenä taitotason ylläpitoon ja sen saavuttamiseen. Aika usein kansanedustajat näkevät koulutuksen tärkeänä tekijänä työelämässä puheenvuoroissaan, vaikka he vastustaisivat oppivelvollisuuslain uudistusta.

Teollisuuden maailmaan liittyviä koodauksia löytyy 21kpl ja se on siis 20 % kaikista eri maailmojen kategorioista. Teollisuuden maailmaan liitin työllisyyteen liittyviä otoksia, joissa yleensä puhutaan työllisyyden kehityksestä tai koulutuksen ammatillisesta toteutumisesta työelämässä. Tämä liittyy teollisuuden maailman tehokkuus ja suunnitelmallisuus ominaisuuksiin. Teollisuuden maailmaan liittyvää

suoraa viittausta suunnitelmiin tai vaikkapa teolliseen tuotantoon löytyy vain vähän, tämä johtuu kiistan aiheen laadusta julkisen talouden ilmiönä.

Aineistossa teollisuuden maailmassa moraalinen argumentti liittyy siis vahvasti koulutuksen vaikutuksiin osaamisen ja työllisyyden positiivisiin ilmiöihin. Teollisuuteen liittyvästä suunnitelmallisuudesta ei näy suoria merkkejä, mutta voidaan sanoa, että suunnitelmallisuutta ilmenee, se on puheenvuorojen sisällä havaittavissa. Oikeastaan voi todeta, että kokonaisuutena oppivelvollisuuslain uudistus on yksi iso suunnitelma yhteiskunnan ja myös teollisuuden parhaaksi.

Jenni Pitkon(vihr.) puheessa hän puolustaa tässä uudistusta teollisuuden maailman näkökulmasta. Koulutuksen merkitys työllisyyden kehitykselle ja työelämässä selviytymiselle ovat hänen mukaansa tärkeitä aspekteja lain uudistuksessa. Tämä lainaus yhdistää oikeuttamisen maailmoja toisaalta myös inspiraation maailmaan.

Työtehtävät monimutkaistuvat yhä enemmän tulevaisuudessa ja ne vaativat osaamista, joka puolestaan vaatii pohjakseen pidempää koulutusta ja monipuolista osaamista sekä ymmärrystä. Jos näitä taitoja ei ole, tätä pohjaa ei ole, myös nuoren mahdollisuudet vähenevät, ja tiedämme myös, että syrjäytymisen riski kasvaa.

(Jenni Pitko, vihr. 08.12.2020)

Kuten jo aiemmin mainitsin, hallituksen esitystä vastustavissa puheissa on nähtävillä samanlaisia argumentteja kuin esitystä ajavien edustajien puheissa. Sari Multala(kok.) haluaa toisen asteen koulutukselta parempaa tavoitteellisuutta. Osaaminen on hänen mukaansa tärkeä elementti työelämän näkökulmasta.

Haluamme kuitenkin myös, että se nuori, joka hakeutuu toisen asteen tutkintoon, saa toiselta asteelta ja erityisesti ammatillisesta koulutuksesta sen osaamisen, joka tarvitaan työelämässä.

(Sari Multala, kok. 03.11.2020)

Mikko Ollikainen(rkp.) hakee myös keskusteluun tehokkuuteen ja koulutuksen vaikuttavuuteen liittyviä näkökulmia. Toisen asteen koulutuksessa keskeyttäneet opiskelijat ovat poissa täyden tehon työreservistä. Tehokkuuden näkökulman lisäksi Ollikainen viittaa nuorten syrjäytymiseen ja yhteiskunnan ulkopuolelle jättäytymistä, joka voisi viitata myös kansalaisuuden maailmaan.

Suomalaisnuorten koulutustasoa ja työllisyysastetta on nostettava. Pöydällä oleva esitys vaikuttaa etenkin niihin nuoriin, jotka jäävät peruskoulun jälkeen täysin työelämän ja opiskelun ulkopuolelle. Tänään 15 prosenttia nuorista joko keskeyttää tai jää ilman toisen asteen tutkintoa, mutta yksikään nuori ei saisi pudota kelkasta. Meillä ei ole siihen varaa, ja hienoa, että tässä keskustelussa aikaisemmin päivällä moni tuki just tätä, että ketään ei saa jättää.

(Mikko Ollikainen, rkp. 03.11.2020)

Paula Risikko(kok.) vastustaa oppivelvollisuuslain uudistusta siinä muodossaan kuin sitä on esitetty hallituksen puolesta. Tässä lainauksessa hän viittaa teollisuuden maailmaan työllisyysasteen nostamisesta puhuessaan. Risikon puheissa käy myös ilmi, että hän haluaa oppivelvollisuuslain muutosta, mutta ei hallituksen esittämällä menetelmällä ja malleilla. Koulutuksen ja sen kautta ammattiosaamisen ulkopuolelle jää 15 % opiskelijoista toisella asteella, Risikon mukaan.

Oppivelvollisuuden laajentamisella pyritään myös nostamaan työllisyysastetta – tällä hetkellähän noin 15 prosenttia on ilman toisen asteen koulutusta, ja tässä on hyvä tavoite saavuttaa kaikille vähintään toisen asteen koulutus.
(Paula Risikko, kok. 08.12.2020)

6.5 Inspiraation maailma

Inspiraation maailmassa viitataan luovuuteen ja uuden luomiseen. Teollisuuden maailmasta se erottuu erilaisella ajattelutavalla, erilaisella logiikalla. Hyvinä piirteinä nähdään uteliaisuus ja kekseliäisyys. Inspiraation maailmaan viitattiin aineistossa kymmenen kertaa. Suoraa viittausta inspiraatioon on vaikea irrottaa keskusteluista, mutta kysymykset tulevaisuudesta ja koulutuksen vaikutuksista, ilmapiiristä ja niiden suunnittelusta aineistossa löytyi joitain viittauksia.

Hilkka Kemppi on Keskustan kansanedustaja ja osallistui keskusteluun melko aktiivisesti. Tässä viittauksessa hän puhuu inspiraation maailmaan liittyen nuorten opiskelusta. Hänen mukaansa jokainen nuori tulisi olla mukana rakentamassa yhteiskuntaa omalla panoksellaan ja juuri koulutuksen avulla heidät saataisiin kiinni tähän asemaan.

Jokaisessa nuoressa on potentiaalia, joka tulee saada heidän käyttöönsä ja yhteiskunnan käyttöön, ja on selvää, että mikään yksittäinen toimi ei ole yksin onnena. Meillä on kuitenkin aukko, ja se aukko on peruskoulun jälkeen, jolloin kukaan ei tässä yhteiskunnassa kanna virallisesti vastuuta nuoresta itsestään.
(Hilkka Kemppi, kesk. 03.11.2020)

Anders Adlercreutz puhuu jatko-opiskelun merkityksestä innovaatioiden tekijänä. Oppimisympäristön tulee olla kannustava ja koulutuksella tulisi olla selkeät päämäärät. Hän viittaa opiskelun sujuvuuden puolesta. Koulutuksen tulee siis kannustaa opiskelijoita valmistumaan ammattiin ja tämän pitää tapahtua suositusajassa. Tällä tavoin Adlercreutzin mukaan päästään vaikuttamaan tulevaisuuden työelämään positiivisella tavalla.

Tätä putkiajattelua ei ole syytä ulottaa yliopistoon maailmassa, joka tarvitsee yhä monipuolisempia, mielikuvituksellisempia ja empaattisempia osajia. Meidän tulee siis nähdä joustavuus, ketteryys ja laaja-alaisuus kannatettavina ominaisuuksina sekä yksilötasolla että instituutioidemme tasolla. Asettamalla kaikki opiskelijat samalle viivalle ja tekemällä opiskelupaikan vaihdosta mahdollisimman helppoa lyhennämme opiskeluaikoja, pidennämme työuria ja parannamme nuorten hyvinvointia.
(Anders Adlercreutz, rkp. 08.12.2020)

6.6 Markkinoiden maailma

Markkinoiden maailmassa viitataan useimmiten rahalliseen arvoon, taloudelliseen vaihtoon ja sen hyötynäkökulmiin. Markkinoiden maailmassa ovat voimassa siis markkinatalouden ehdot. Toiminta markkinoiden maailmassa viittaa taloudellisen edun ja tuloksen maksimointiin. Tutkimusaineistossa oli vain kolme viittausta markkinoiden maailmaan. Tämä voi johtua siitä, että koulutuspolitiikan teko sijoittuu enemmän julkisen talouden keskiöön ja koulutuksella ei näin ollen nähdä olevan taloudellista tuottoa aiheuttavaa tarkoitusta. Koulutus voidaan kuitenkin nähdä usealla eri tavoin liittyvän kansalliseen talouden kehitykseen osaamisen kautta. Työelämään halutaan osaavia tekijöitä koulutuksen kautta.

Anders Adlercreutz liittyy puheeseensa viitteitä talouden kehitykseen ja niihin aspekteihin, joilla talousvaikutusta saataisiin aikaseksi koulutukseen sijoittamalla. Nämä argumentit olivat erittäin harvinaisia aineistossa. Koulutus nähdään enemmän julkisen talouden toimijana, jolta odotetaan aineiston mukaan enemmän sosiaalisia hyveitä kuin suoraan talouteen ja tuottavuuteen liittyviä asioita. Vaikka koulutusmarkkinoista puhutaan, silti viittaukset markkinoiden maailmaan ovat hyvin pieni osa tässä aineistossa. Anders Adlercreutz kuuluu hallituspuolueen kansanedustajiin ja puolustaa hallituksen esitystä.

Mutta jos pelkästään katsoo lapsiperheiden tilejä, niin he voittavat tässä. He saavat vastaavan hyödyn kuin veronkevennyksistä, sillä erotuksella, että heidän lapsensa osaaminen kasvaa, Suomen kilpailukyky kasvaa, työllisyys paranee ja kestävyysvaje sen myötä supistuu. Siitä tässä on kysymys.
(Anders Adlercreutz, rkp. 08.12.2020)

Ville Tavion kommentissa yhdistyy markkinoiden maailma ja maineen osaamisen kautta ja toisaalta kansallisen kilpailukykyyn kautta. Tässä esimerkissä koulutukseen viitataan juuri kasvavan osaamisen ja siihen panostamisen kautta. Ville Tavio kuului oppositioon ja vastusti siis hallituksen esitystä. Jos argumenttina on kansantalous viittaus markkinoiden maailmaan voi jäädä hieman ohueksi.

Koulutuksen laatu on kansantalouden kannalta tärkein asia – ei se koulutuksen määrä tai se, miltä koulutustilasto näyttää, vaan se, miten hyöää osaamista Suomessa on. (Ville Tavio, ps. 03.11.2020)

Markkinoiden maailmassa viitataan siis tässä tapauksessa kansalliseen kilpailukykyyn ja kansainväliseen menestykseen. Markkinat ovat näissä viittauksissa kansantalouden ja kaupankäynnin markkinoiden toimintaa. Kansallinen ja kansainvälinen suomalainen menestys viittaa näillä tavoin suomalaisten kansanedustajien mielissä. Tavion viittauksessa tulee esille myös seikka, että koulutus olisi jo ennen oppivelvollisuuslain uudistusta kilpailukykyinen kansainvälisesti ja, että koulutus Suomessa olisi hyvällä tasolla.

7. OIKEUTTAMISTEOREETTISEN NÄKÖKULMAN POHDINTAA

Tämän luvun tarkoituksena on kuvata lyhyesti, miten julkisen oikeuttamisen teorian käyttö konkretisoitui tutkimuksen kulussa. Käyn läpi aineistossa esille nousseita ilmiöitä oikeuttamisteorian valossa.

Julkisen oikeuttamisen analyysissä vaateet voivat liittyä yhteen tai useampaan oikeuttamisen maailmaan. Vaade voi olla argumentti kahdesta eri maailmasta ja vaateissa voidaan viitata toisiin maailmoihin – kilpailla maailmojen välillä. (Sorsa & Eskelinen 2011, 253-258) Esittämissäni esimerkeissä on vaateita, jotka selkeästi kuuluvat kahteen eri oikeuttamisen maailmaan. Sellaisia vaateita, joissa maailmasta viitataan toiseen maailmaan, oli vaikeampi varmasti todeta. Tästä syystä analyysissä jää pois mahdollisia, mutta epäselviä yhteyksiä. Mallin mukaan yhden vaateen sisällä olevia maailmoja on helpompi havaita kuin esimerkiksi kahden vaateen välillä olevaa yhteyttä. Tämä siinäkin tapauksessa, että aineiston kiistan osapuolet ovat hyvin eri linjoilla kiistan ratkaisun suhteen.

Yhdistäviä tekijöitä kuitenkin oli melko paljon, mutta ne liittyivät vaateiden sisällössä samoihin taustatietoihin aiheen tasolla, ei niinkään kiistan osalta argumentteina. Puheenvuorojen rungoissa oli siis paljon samankaltaisia piirteitä ja aihepiirejä; kuten historia tai nuorten kohtaamat vaikeudet koulutuksessa. Koulutuksen tutkimuksessa tulevat usein esille koulutustaso sen ylimmällä asteella ja meritokratia – ei niinkään toisen asteen koulutus. Samalla koulutuspoliittisissa tavoitteissa puhutaan usein myös vain koulutuksen tasosta ja korkeakoulutuksesta. (Antikainen 2021, 100–149).

Eduskunta keskusteluareenana on sen kaltainen, että konflikti ja kiista ovat hyvin järjestelmällisesti esillä selkeiden sääntöjen vuoksi. Tästä syystä aineisto sopii hyvin julkisen oikeuttamisen analyysillä tarkasteltavaksi. Eduskunnan puheenvuorojen rakenne ja säännöt auttavat selkeän keskustelun muodostumista monilla tavoin. Eduskunnan puheenvuoroissa näkyy tietysti selvästi erilaiset poliittiset agendat, joiden toteuttamiseen käytetään taustalla sen mukaisia motiiveja.

Perehdyin muutamiin julkisen oikeuttamisen analyysia tutkimusmenetelmänä käyttäviin pro gradu tutkielmiin (esim. Ahlqvist 2021; Walden 2019), ja niissä oli nähtävillä keskenään samankaltaisia ominaisuuksia. Oikeuttamisen maailmojen välillä on yhteyksiä. On myös mahdollista seurata eri maailmojen välisiä suhteita niin, että niissä viitataan toiseen maailmaan sen kumoavana argumenttina. Argumentteina voi olla myös kaksi oikeuttamisen maailmaa, joilla pyritään samaan lopputulokseen. Pro gradu tutkielmissa oli vaihtelua kuitenkin siinä, miten analyysia tuodaan esille. Yksi vaihtoehto on tuoda esille esimerkkejä koodatuista vaateista ja silloin ne edustavat analyysin runkoa konkreettisella tasolla. On

mahdollista esittää asioita grafiikan avulla. (Walden 2019) Toinen vaihtoehto on jättää analyysin yksityiskohdat kerrontaan ja tuoda tulokset esille narratiivisena esityksenä. (Ahlqvist 2021)

Kuvasin aineiston sisältöä määrällisestä näkökulmasta taulukoina ja aineistoesimerkkien kautta. Nämä ovat koodauksen antamia tuloksia, joissa näkyvät oikeuttamismaailmaan liitetyt aineiston kategoriat. Lähdeaineiston koodauksissa oikeuttamisteorian maailmoihin oli nähtävillä samankaltaisuuksia, eli esimerkiksi argumentteja, jotka edustivat kahta eri oikeuttamisen maailmaan. Näitä olivat esimerkiksi teollisuuden maailma ja innovaatioiden maailma. Toisena esimerkkinä voi mainita kodin maailman ja maineen maailman. Lähdeaineistossa nämä kategoriat tulivat selkeästi lähelle toisiaan.

Kansalaisuuden maailma oli suurimmassa osassa tutkimuksen analyysin kategorisointia. Kuten jo mainittu, tämä johtuu mahdollisesti siitä, että Eduskunnan täysistunnot ovat puhtaasti poliittinen foorumi ja tällöin keskustelun aihepiirit ja samalla argumentit liittyvät aina jollain tavalla yhteiskuntapolitiikkaan – kansalaisuuden oikeuksiin, velvoitteisiin ja valtiosuhteeseen. Keskustelun aihepiiri selkeästi määrittää paljon mihin oikeuttamisen maailmaan ne keskittyvät.

Oikeuttamisteorian käyttö analyysissa antaisi hyvän lähtökohdan vertailevalle tutkimukselle. Myös artikkelissa, jossa Luhtakallio ja Ylä-Anttila ovat käyttäneet julkisen oikeuttamisen analyysia puhutaan vertailevasta näkökulmasta. Tutkimustuloksia synnyttäessä nyanssit tulevat esiin eri maailmojen välisissä valtasuhteissa. (Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011, 45) Sisäisten valtasuhteiden etsiminen ja toteaminen tuli esille myös tässä tutkimuksessa. Oikeuttamisen maailmojen jakautuminen saattaa näyttää tyypilliseltä poliittisen aineiston jakautumiselta, mutta oikeastaan tämän voisi paremmin todeta vain käyttämällä rinnalla jotain muuta poliittista aineistoa jakaantumisen yleistämiseksi.

Jako oikeuttamisteorian maailmoihin julkisen oikeuttamisen analyysissa pyrkii olemaan staattinen järjestys. Tällä tarkoitan sitä, että jakaantumista ohjaisi pysyvät kriteerit ja kritiikki aineistoa kohtaan. Esimerkiksi markkinoiden maailmassa on pysyvä lujasti kiinni siinä, mikä todella on markkinatalouden näkökulmasta katsottavaa toimintaa - markkinoita taloudellisesti hyödyttävää toimintaa. Ulkopuolelle jää kaikki muu, mikä ei suoraan liity tähän moraalisten argumenttien kategoriaan. Toisaalta on myös häilyviä rajoja silloin, kun maailmojen välillä on yhteyksiä tai jos voidaan nähdä, että argumentti edustaa kahta eri oikeuttamisen maailmaa samaan aikaan.

8. TUTKIMUKSEN TULOSTEN POHDINTAA KOULUTUSPOLITIIKAN KANNALTA

Koulutuspolitiikan tutkimus ja koulutuspolitiikka ilmiönä on iso osa tämän tutkielman näkökulmia. Tässä luvussa pohdin tutkimuksen tuloksia näiden näkökulmien kannalta. Tutkielman analyysin tuloksia katsotaan tässä luvussa siten, että tutkimuksen tulokset ja yleinen käsitys koulutuspolitiikasta yhdistyvät. Oppivelvollisuuslain uudistuksesta on tehtynä vielä melko vähän tutkimuksia. Esitän luvussa esimerkkejä, miten tutkielmani vertautuu muihin koulutuspolitiikkaan liittyviin tutkimuksiin ja artikkeleihin.

Hallituksen esitystä kannattavat kansanedustaja ja ministerit puhuivat usein koulutuksen kehityksen jatkumosta. Voidaan siis olettaa, että esitys oli eräänlainen pamfletti ja uudistus oppivelvollisuuslakiin historiallisella hetkellä noin sata vuotta oppivelvollisuuslain (1921) säätämisen jälkeen. Toisaalta lienee myös sattumaa, että uudistus, jota oli jo vuosikymmen aiemmin suunniteltu, toteutui juuri tähän ajankohtaan. Kun tutustuu nuorten asemaan 2020-luvun yhteiskunnassa ja heidän ongelmiinsa, joita puheenvuoroissakin tuotiin esille, ei uudistus tullut yllättäen tai turhaan. Monissa puheenvuoroissa tämä esitettiin uudistuksen ydinajatuksena. Jotain toimenpiteitä oli vaadittu ja sen takia päädyttiin oppivelvollisuuslain uudistukseen.

Puheenvuoroissa tuli tietysti esille myös muita vaihtoehtoja uudistuksen tilalle nuorten aseman parantamiselle. Näitä saatettiin perustella rakenteiden pysyvyydellä ja koskemattomuudella ja kansantaloudellisilla näkökulmilla. Yksi näkökulma oli nuorten haasteellinen kasvuympäristö ja oppilasainesta pidettiin haastavampana kuin aiemmin. Oppilaisiin liittyen tuotiin esille käytöshäiriöt ja neuropsykologiset haasteet, joiden nähtiin lisääntyneet uusissa ikäryhmissä. Uudistusta pidettiin myös kalliina ja sen toteutukseen suhtauduttiin epäilyksellä. Opettajien näkökulmaa keskusteluun tuotiin vain jonkin verran, mutta melko vähän, jos ajattelee ammattikunnan asemaa uudistuksessa. Opettajia koskien vedottiin asiantuntijalausuntoihin, mediaan ja opettajien ammattijärjestön (OAJ) kannanottoihin. Useimmiten kannanottojen lähteenä oli kotimaisessa mediassa esitetyt kannanotot.

Hallituksen esitystä vastustavissa puheenvuoroissa esitystä pidettiin kalliina ja vaikeasti toteutettavana hankkeena. Samaan aikaa esitystä pidettiin vaikeasti ennustettavana sen vaikutuksen suhteen koulutuksen kehitykselle. Talousnäkökulmien yhteydessä pohdittiin kustannuksia ja miten maksuton toinen aste päättyy tulonsiirroksi hyvätuloisille. Toisaalta maksuttomuutta pidettiin hyvänä asiana. Oppositiossa toistettiinkin usein samoja kriteereitä ja argumentteja kuin hallituksen edustajat tekivät.

Koulutuksen kansainvälinen ulottuvuus tuli esille vain vähän, vaikka se on usein isossa roolissa koulutuksen erilaisissa tutkimuksissa. Suomalainen koulutus on ollut mukana kansainvälisessä vertailevassa tutkimuksessa 1960-luvulta alkaen (Antikainen 2021, 355). PISA-tutkimuksissa Suomessa on hyviä ja huonoja tuloksia. Suomalaista koulutusta pidetään kuitenkin kansainvälisesti korkealaatuisena ja yhteistyötä tehdään kansainvälisten kumppanien kanssa. Tätä pidettiin keskustelua hallitsevasti ajatuksena suomalaisen koulun maineesta kansainvälisesti hallituksen ja opposition puheenvuoroissa. Kansainvälisissä yhteyksissä usein mainitaan Suomen aiempien vuosien PISA-kokeissa 2000-luvulla saatu menestys. Tässä keskustelussa unohdetaan usein suomalaisen koulun ongelmat, vaikka tutkimustietoa näistä koulumaailmaa koskevista ongelmista on saatavilla.

Tässä tutkimuksessa on tullut esille muun muassa oppilaiden heikko kouluviihtyvyys ja peruskoulun jälkeiseen toisen asteen tutkintoihin liittyvät ongelmat. Tutkintoihin liittyvät ongelmat tarkoittavat sitä, että opiskelijat eivät suorita tutkintoaan valmiiksi. Nämä samat ongelmat ovat jatkuneet vuosikymmenestä toiseen. Kouluviihtyvyyden heikkoon tasoon on selvitetty syytä ja siinä on päädytty kulttuurillisiin selitysmalleihin. Tämä on tarkoittanut sitä, ettei oppilailla ole erityistä tunnesidettä koulunkäyntiin tai sitä pidetään itsestäänselvyytenä. Koulunkäynnin vaativuus ja paternaalinen pedagogiikan perinne ovat suurimmat syyt tutkimuksen mukaan. (Antikainen 2021, 356.)

Juuso Laitisen (2023) pro gradu tutkielma on ainoa aiheesta tehty tutkimus tätä kirjoittaessa. Valtio-opin pro gradussaan hän tutkii puheenvuorojen retorisia käytäntöjä ja keskustelua Chaïm Perelman argumentaation teorian kautta. Tutkielmassa tulee esille monia samoja havaintoja aineistosta. Keskustelua käydään siis siitä, mikä on oikea tapa luoda koulutuksen tulevaisuus. Keskustelussa hänen mukaansa opposition ja hallituksen esitystä kannattavien edustajien puheissa on samanlaisia piirteitä argumentoinnissa ja muun muassa siinä, miten edustajat käyttävät asiantuntijoiden lausuntoja puheensa taustalla. Tulos on samansuuntainen kuin useasti tässä tutkielmassa on todettu. Puheenvuoroissa tartuttiin samoihin moraalisiin argumentteihin ja näillä kansanedustajat ja ministerit perustelivat kantojaan.

Sosiologia tutkii koulutusta ja näin ollen myös koulutuspolitiikkaa muun muassa sosiaalisten rakenteiden, yhteisöjen, yhteiskunnan, arvojen ja moraalin näkökulmista (Antikainen 2021.) Tässä tutkielmassa nämä aspektit olivat hyvin esillä aineistossa ja sen analyysissä. Koulutuspoliittisessa keskustelussa aineistossa oli nähtävillä yhteisöllinen ja yksilöllinen taso esimerkiksi, kun puhuttiin oppilaiden taustoista ja integroitumisesta yhteiskuntaan. Yksilön tasolla puhutaan identiteetistä ja sen kehittymisestä erilaisissa ympäristöissä ja voidaan todeta, ettei aineisto yltänyt sille tasolle yksilöä koskevassa sisällössä. Tämä määräytyy yhteiskunnan muotoutumista koskevassa kaksijakoisessa näkökulmassa.

Yksilön ja yhteiskunnan suhdetta voidaan tutkia rakennelähtöisesti (makrososiologia) jolloin tutkitaan sosiaalisten rakenteiden luonnetta ja toimintaa. Tälle tasolle lukeutuu myös tämä tutkielma. Tässä yhteydessä tutkitaan yksilön mahdollisuuksia ja ehtoja selviytyä yhteisön jäsenenä. Koulutuksessa tämä tarkoittaa muun muassa integroitumista yhteiskuntaan työelämän kautta. Toisella tasolla tutkimusta voidaan tehdä mikrotasolla, jolloin tutkitaan yksilön ja yhteiskunnan suhdetta yksilölähtöisesti (mikrososiologia). (Antikainen 2021, 22–23) Tällä tasolla ei tämän tutkielman aineisto pysty vastaamaan. Oppivelvollisuuslain uudistuksen vaikutuksia tullaan kuitenkin varmasti tulevaisuudessa tutkimaan. Tällöin yksilölähtöinen tutkimus voisi olla avainasemassa.

Hallituksen esitys (HE 173/2020) oppivelvollisuuslain uudistamiseksi oli pohjana keskusteluille. Esityksen sisältönä oli tehdä seuraavia muutoksia lakiin; opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annettua lakia, valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annettua lakia, opintotukilakia, koulumatkatukilakia, ylioppilastutkinnosta annettua lakia ja muita lakeja. Voidaan siis sanoa, että esitys sisältää muutoksia kokonaiseen lakikokoelmaan paremminkin kuin yhteen asiaan koulutuksessa. Eduskunnan keskustelua ei koostunut tai rakentunut yhdenkään osallistujan osalta tähän lakien, yhteisiin muutospyrkimyksiin, vaan keskustelu oli hyvin pragmaattista ja perustui näin kokonaisuudessaan erilaisten ongelmien kuvaamiseen ja niiden käyttöön moraalisisina argumentteina oman näkemyksen mukaan.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi nykyistä laajemmasta maksuttomuudesta toisen asteen koulutuksessa. Perusopetuksen jälkeen suoritettava ammatillinen tutkinto tai lukiokoulutus ja sen päätteeksi suoritettava ylioppilastutkinto olisivat jatkossa täysin maksuttomia sen kalenterivuoden loppuun saakka, jona henkilö täyttää 20 vuotta. Maksuttomia olisivat opetuksessa tavoittavat oppimateriaalit sekä työvälineet, -asut ja -aineet. Lisäksi yli seitsemän kilometrin koulumatkat olisivat maksuttomia. (HE 173/2020)

Hallituksen esityksen suorasta lainauksesta (HE 173/2020) voi nähdä mitä käytännöllisiä toimia uusi lakimuutos toi koulutukseen peruskoulun ja toisen asteen nivelvaiheeseen. Tavoitteista voi irrottaa selkeän sosiaalisen perusteen oikeastaan kaikille sen osille. Koulutuksen kustannuksia vanhemmille tulee keventää ja näin parantaa opiskelun ehtoja ja olosuhteita.

Pilvi Torsti on tutkinut oppivelvollisuuslain kehitystä historiassa ja myös 2020-luvun oppivelvollisuuslain uudistusta. Artikkelissaan; Yhteinen ja pakollinen vai erillinen ja valinnainen? Toisen asteen oppivelvollisuus uudistus osana sadan vuoden kamppailua ja jatkumoa, hän tutkii ilmiötä poliittisen valmistelun ja kamppailun näkökulmasta. (Torsti 2021) Artikkelin päähuomio on toisen asteen oppivelvollisuus uudistuksessa. Artikkelissa käy ilmi suunnittelutyön vaiheet ja lain toteuttamisvaihe.

Poliittisten painotusten eri hallituksissa ja oppivelvollisuuslain uudistuksen eteneminen on ollut vuosikymmenten mittainen jatkumo. Eri hallitukset, viimeisenä Marinin hallitus (2019–2023), käsitteli koulutukseen liittyviä asioita ja myös oppivelvollisuuden uudistusta. Torsti mainitsee, että viime vuosikymmenen keskustelu lakiuudistuksen ympärillä on ollut toisinto 60-luvun koulutuspoliittisesta keskustelusta. Samat poliittiset ryhmät, jotka vastustivat peruskoulu-uudistusta 1960-luvulla, kyseenalaistivat toisen asteen oppivelvollisuutta. Poliittinen jako puolueisiin kannattajien ja vastustajien välillä on ollut hyvin samanlainen. Oikeisto on vastustanut esitystä ja vasemmisto puolustanut ja vienyt läpi esityksensä. Poliittinen keskusta ja pienemmät puolueet ovat olleet vasemmiston kannoilla. (Torsti 2021, 172–173)

Oma näkemykseni on hyvin samanlainen. Suomen historian pro gradussani tutkin lehtiartikkeleita 1960–1970-luvun peruskoulu-uudistuksen ympärillä ja tässä keskustelussa tuli esille hyvin paljon samoja piirteitä. (Hartikka 2018, 74–75) Poliittisessa keskustelussa ei tule kovinkaan usein esille ne arvot, joiden mukaan poliittiset puolueet toimivat, vaan keskustelussa nousevat esille sen hetkisen maailman arvot, mielipiteet ja asiayhteyteen liittyvät näkemykset. Esimerkiksi tasa-arvo voidaan nähdä liberaalina arvona. Poliittisten puolueiden arvomaailmat seuraavat keskustelua usein monikerroksisina puheina. Näin ollen oppivelvollisuuslain uudistus on ollut liberaali hanke.

9. JOHTOPÄÄTÖKSET

Johdannossa esittelin hallituksen esityksen etenemisestä julkisuudessa ja eduskunnassa. Opetusministeri Li Anderssonin esittelypuheessa Yle Areenassa hän kertoi esityksen sisällön käytännöistä ja esityksen tavoitteista. Esityksestä käytävä keskustelu nivoutui näihin tavoitteisiin aika selkeästi, mutta kritiikissä esille tuotiin taloudelliset vaatimukset ja se, että esityksen mukaisella järjestelmällä ei pystyittäisi tavoittamaan niitä parannustavoitteita, joita sen tulisi korjata peruskoulun ja toisen asteen välisessä nivelvaiheessa. Esityksen ei nähty vaikuttavan kouluarkeen riittävän konkreettisella tavalla. Lisäksi esityksen oppilaita tasa-arvoistavaa vaikutusta ei nähty kovin tehokkaana, vaan esimerkiksi maksuttomuuteen liittyvissä kysymyksissä sen nähtiin olevan tulonsiirtona hyvätuloisille.

Esitystä kannattavien kansanedustajien ja ministereiden puheissa esitys oli vastaavasti ratkaisu kaikkiin peruskoulunpäättävien oppilaiden ongelmiin. Tätä voitiin perustella sillä, että esitykseen oli kerätty asiantuntijatietoa ja tutkimusta esityksen tueksi. Asiantuntijat olivat kaiketi suunnittelemassa esitystä, eikä vain osallistumassa poliittiseen keskusteluun. Toisaalta poliittinen argumentaatio ja retoriikka piti keskustelun melko suurpiirteisenä.

Tasa-arvo esiintyi suurimpana arvona ja argumenttina keskustelun kulussa. Tämä päätelmä ei tullut yllätyksenä, koska oppivelvollisuus on nimenomaan oppilaiden tasa-arvoisen aseman ympärille koottu laki ja aate. Historiallisesti katsottuna oppivelvollisuus oli sosiaalisen oikeuden ja tasa-arvon hanke vuonna 1921 ja sen jatkeena nähtiin peruskoulu-uudistus 1960-70-luvuilla. Näihin historiallisiin tapahtumiin moni kansanedustaja ja ministeri viittasi puheessaan. Näihin arvoihin viitattiin molemmissa poliittisissa leireissä, oppositiossa ja hallituksessa. Näillä samoilla argumenteilla siis vastustettiin ja puolustettiin esityksen läpimenoa.

Koulutuspolitiikan tutkimuksen näkökulmasta katsottuna tutkielman tutkimuskohde ja tutkimuskysymys liittyvät koulutuksen suunnittelun, poliittisen päätöksenteon ja käytäntöjen toteutumiseen. Puhutaan koulutustasosta ja sen merkityksestä nykyisessä tievaltaisessa yhteiskunnassa Suomessa. Työelämällä on omat odotuksensa koulutuksen suhteen ja sillä nähdään myös usein yhteyksiä yhteiskunnan talouden hoidon näkökulmasta. 1960-luvulla ajateltiin, että suomalainen hyvinvointivaltio tulisi perustumaan työtätekeviin kansalaisiin, näin se saataisiin myös rahoitettua ja kokonaisuutena talous kehittyisi.

Peruskoulu-uudistus toteutettiin tuon saman ajatuksen mukaan. Sen taustalla oli myös vahvasti kansalaisten yhdenvertaisuus ja tasa-arvo. Samat arvot ovat yhä läsnä suomalaisessa koulutuspolitiikassa. Näitä moraalisia ohjeita seurataan, toisaalta taustalla on myös ajatus lasten ja nuorten hyvinvoinnista, joka on yhtä tärkeä osa koulutuspoliittista tahtotilaa. Nämä ovat yleisiä moraalisia argumentteja

keskustelussa koulutukseen liittyen. Toisin sanoen tutkielman aihepiiri kosketti valistusajan aatemaailmaa; tasa-arvoa ja demokratiaa. Tämä taas viittaa koulutuksen historiaan ja sen kehityksessä kansainväliseen yhteyteen.

Historia osuudessa yritin tuoda esille taustoittavana tietona ja ajatuksena oppivelvollisuuden piirteitä suomalaisessa koulussa. Aloitin esityksen keskiajalta, koska yleisesti suomalaisen muodollisen koulutuksen historia katsotaan alkavan tuolloin. Ei tietenkään ole poissuljettua, että myös tätä ennen olisi ollut koulutustoimintaa, mutta keskiajalla pohjoismaissa alkoi muodostua nykyiset valtiot mukaan luettuna Suomen alue. Kuvasin esityksessäni koulutuksen merkitystä yksilön ja yhteiskunnan välillä. Yksilön, alamaisen, kansalaisen yhteys järjestettyyn yhteiskuntaan alkaa useimmiten koulutuksen myötä. Kuten esityksessäni voidaan nähdä, valtion ja yhteiskunnan näkemykset lapsista ja nuorista on vaihdellut eri aikakausina.

Koulutuksen historiassa syntyneet lainalaisuudet ovat edelleen olemassa nykyisessä koulutuksessa. Esimerkiksi lapsen kehityksessä kuitenkin aika varhain historiassa alettiin nähdä, että seitsemän vuoden ikä on merkityksellinen vaihe lapsen elämässä ja niinpä sopivaksi katsottiin, että koulutus aloitettaisiin tuossa iässä. Historiassa oppivelvollisuuslaki liittyy lasten ja nuorten asemaan ratkaisevalla tavalla. Lasten koulutusta vastustettiin, jopa pelättiin vielä 1900-luvun alussa. Oppivelvollisuuslaki suojeli lapsia myös tehokkaasti lapsityöltä. Suomalaisessa yhteiskunnassa lasten osa on ollut tärkeä monella tavalla ja voidaan nähdä tämän tutkielman tuloksista, että se edelleen on asioita eteenpäin kantava voima.

Nuorten ongelmiin halutaan edelleen puuttua, parantaa olosuhteita ja kasvuympäristöä. Aikuisten maailmasta katsottuna lasten ja nuorten maailmaa muokataan monenlaisten ulkoisten vaikutussuhteiden kautta kuten median ja digitalisaation kautta. Oppivelvollisuuslain uudistus koskee nuoria toisen asteen koulutukseen siirtyviä opiskelijoita ja laki on myös velvoittava heitä kohtaan. Tällä voi olla merkitystä oppilaiden motivaation kannalta. Taloudellinen tuki ja huomio, jota nuoret tätä kautta saavat voi vaikuttaa motivaatioon opiskella tutkinto valmiiksi. Vain siinä tapauksessa lain tavoite on toteutunut. Juuri tähän seikkaa Eduskunnan keskusteluissa otettiin kantaa. Asiaa katsottiin optimismilla tai pessimismillä.

Tutkielman tuloksena syntyi analyysi Eduskunnan puheenvuoroista oppivelvollisuuslain uudistuksen ympärillä. Poliittinen jako Eduskunnassa, sen hallituksessa ja oppositiossa, saivat aikaan perinteikkään keskustelun oikeiston ja vasemmiston puolueiden välillä. Kuten aiemmin mainittiin, oli tämä hyvin pitkälle toisinto 1960-luvun keskustelulle peruskoulu-uudistuksen suunnittelusta ja toteuttamisesta. Samanlaiset painotukset olivat myös keskustan ja pienempien puolueiden kesken. Keskustelun keskiössä olivat tavoitteet ja käytännöt.

Keskusteluissa puhuttiin käytännön ongelmista, joihin uudistuksella haettiin korjauksia. Opposition näkökulmasta esityksessä voitiin nähdä erilaisia käytännön ongelmia, jotka saattoivat pilata hyvät aikomukset.

KIRJALLISUUS

Ahlqvist, S. (2021). Taistelu Talvivaarasta: julkisen oikeuttamisen analyysi Talvivaaran kaivostoimintaa koskevasta keskustelusta. Pro gradu tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Alasuutari, P., & Alasuutari, P. (2011). Laadullinen tutkimus 2.0 (4. uud. p.). Tampere: Vastapaino.

Ahonen, S. (2021). Kiistelty oppivelvollisuus. Teoksessa Sääntti, J (toim.), Koulu ja menneisyys - Oppivelvollisuus 100 vuotta, Suomen kouluhistoriallisen seuran vuosikirja 2021 Vantaa: Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seura, 8–37

Ahonen, S.(2012) Yleissivistävä koulutus hyvinvointiyhteiskunnassa. Teoksessa: Kettunen, P., Simola, H., Räisänen, M., Jalava, M., Jauhiainen, A., Ahonen, S., Palonen, T. (2012). Tiedon ja osaamisen Suomi: Kasvatus ja koulutus Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 144–181

Ahonen, S. (2003). Yhteinen koulu: Tasa-arvoa vai tasapäisyyttä? : koulutuksellinen tasa-arvo Suomessa Snellmanista tähän päivään. Tampere: Vastapaino.

Ahonen, S., & Sääntti, J. (2021). Koulu ja menneisyys - Oppivelvollisuus 100 vuotta. Vantaa: Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seura.

Antikainen, A., Rinne, R. Pohjoismainen, kansallinen ja kansainvälinen koulutuksessa. Teoksessa; Kettunen, P., Simola, H., Räisänen, M., Jalava, M., Jauhiainen, A., Ahonen, S., Palonen, T. (2012). Tiedon ja osaamisen Suomi: Kasvatus ja koulutus Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 464–474

Antikainen, A., Rinne, R., & Koski, L. (2021). Kasvatussosiologia (6., päivitetty painos.). Jyväskylä: PS-kustannus.

Boltanski, L., Thévenot, L., & Porter, C. (2006). On justification: Economies of worth. Princeton: Princeton University Press.

Eduskunta 12.01.2021 (Luettu 05.06.2023)

https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/oppivelvollisuuden-laajentaminen.aspx

Hanska, J., Vainio-Korhonen, K., Kylli, R., Hanska, J., Joutsivuo, T., Lagerstam, L., . . . Laine, T. (2010). Huoneentaulun maailma: Kasvatus ja koulutus Suomessa keskiajalta 1860-luvulle. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Hanska, J., Lahtinen, A. Keskiajalta 1500-luvun lopulle. Teoksessa; Hanska, J., Vainio-Korhonen, K., Kylli, R., Hanska, J., Joutsivuo, T., Lagerstam, L., Laine, T. (2010). Huoneentaulun maailma: Kasvatus ja koulutus Suomessa keskiajalta 1860-luvulle. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 17-109

Hartikka, A. M. (2018) Peruskoulu-uudistus sanomalehti Keskisuomalaisen kirjoituksissa. Pro gradu. Itä-Suomen yliopisto.

Harva, U. (1964). Ihminen hyvinvointivaltiossa. Helsinki: Kirjayhtymä.

HE 173/2020 Hallituksen esitys eduskunnalle oppivelvollisuuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_173+2020.pdf (Luettu 13.09.2023)

Jauhiainen, A., Tähtinen, J., Ahonen, S., Rinne, R., & Rinne, R. (2001). Koulutuspolitiikka Suomessa ja ylikansalliset mallit. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura.

Joutsivuo, T. (2010). Papeiksi ja virkamiehiksi. Teoksessa; Hanska, J., Vainio-Korhonen, K., Kylli, R., Hanska, J., Joutsivuo, T., Lagerstam, L., Laine, T. (2010). Huoneentaulun maailma: Kasvatus ja koulutus Suomessa keskiajalta 1860-luvulle. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 112-183

Kettunen, P., Simola, H., Räisänen, M., Jalava, M., Jauhianen, A., Ahonen, S., Palonen, T. (2012). Tiedon ja osaamisen Suomi: Kasvatus ja koulutus Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kuusi, P. (1961). 60-luvun sosiaalipolitiikka. Porvoo: WSOY.

Korhonen, K., Kylli, R., Hanska, J., Joutsivuo, T., Lagerstam, L., . . . Laine, T. (2010). Huoneentaulun maailma: Kasvatus ja koulutus Suomessa keskiajalta 1860-luvulle. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura

Koskinen, J. (2012). Oikeuttamisen maailmat yliopistojen työajan kohdentamisjärjestelmän perusteluissa ja kritiikissä. *Sosiologia*, 49(4), 307–320. Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/sosiologia/article/view/124037>

Laitinen, Juuso. (2023) Välttämätön uudistus vai elämästä vieraantunut laki: Kansanedustajien retoriset keinot oppivelvollisuuden laajentamista koskevassa eduskuntakeskustelussa. Pro gradu - tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Laine, Esko & Laine, Tuija (2010) Kirkollinen kansanopetus Teoksessa; Hanska, J., Vainio-Korhonen, K., Kylli, R., Hanska, J., Joutsivuo, T., Lagerstam, L., Laine, T. (2010). Huoneentaulun maailma: Kasvatus ja koulutus Suomessa keskiajalta 1860-luvulle. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 258–312

Laki oppivelvollisuudesta 1921. <https://www.eduskunta.fi/pdf/saadokset/101-1921.pdf>

Lehtisalo, L., & Raivola, R. (1999). Koulutus ja koulutuspolitiikka 2000-luvulle. Porvoo: Helsinki: Juva: WSOY.

Luhtakallio, E., Ylä-Anttila, T. (2011) Julkisen oikeuttamisen analyysi sosiologisenä menetelmänä. *Sosiologia* 1/2011, 34-51

Oppivelvollisuuslaki 30.12.2020/1214
<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2020/20201214>

Seppänen, P., Kalalahti, M., Rinne, R., & Simola, H. (2015). Lohkoutuva peruskoulu: Perheiden kouluvalinnat, yhteiskuntaluokat ja koulutuspolitiikka. Helsinki: Jyväskylä: Suomen Kasvatustieteellinen Seura.

Silvennoinen, H., Kalalahti, M., Varjo, J., & Haltia, N. (2016). Koulutuksen tasa-arvon muuttuvat merkitykset. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura FERA.

Silvennoinen, H., Kalalahti, M., Varjo, J., Armilla, P., Jahnukainen, M., Kauppila, A., . . . Zacheus, T. (2018). Koulutuksen lupaukset ja koulutususko. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura.

Sorsa, V.-P., & Eskelinen, T. (2011). Julkisen oikeuttamisen analyysi, moraaliset arvostelmat ja kiista vallankäytön kohteena. *Sosiologia*, 48(3). Luettu osoitteesta <https://journal.fi/sosiologia/article/view/123971>

Torsti, Pilvi (2021). Yhteinen ja pakollinen vai erillinen ja valinnainen? Toisen asteen oppivelvollisuus uudistus osana sadan vuoden kamppailua ja jatkumoa. Teoksessa: Ahonen, S., & Sääntti, J. (2021). Koulu ja menneisyys - Oppivelvollisuus 100 vuotta. Vantaa: Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seura, 155-185

Tuomaala, S. (2004). Työtätekevistä käsistä puhtaiksi ja kirjoittaviksi: Suomalaisen oppivelvollisuuskoulun ja maalaislasten kohtaaminen 1921–1939. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi (Uudistettu laitos.). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilkka, H. (2021). Tutki ja kehitä (5., päivitetty painos.). Jyväskylä: PS-kustannus.

Walden, W., (2019). Itsearvoisia resursseja? : Tuotantoeläinten kohtelun oikeutukset ja tuotantoeläinten ambivalentti asema eläinsuojelulain uudistuksessa. Pro gradu tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Yle Areena: 15.10.2020 <https://areena.yle.fi/1-50654081>

Yle Uutiset: 26.04.2012 <https://yle.fi/a/3-6072406>

Yle Uutiset: 19.10.2013 <https://yle.fi/a/3-6890475>

Yle Uutiset 07.08.2019 <https://yle.fi/a/3-10832084>

Ylä-Anttila, T. (2010). Poliitiikan paluu: Globalisaatioliike ja julkisuus. Tampere: Vastapaino.

LÄHDEAINEISTO

HE 173/2020 ”Hallituksen esitys eduskunnalle oppivelvollisuuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi” Puheenvuorot 03.11.2020; 08.12.2020; 14.12.2020.

www.eduskunta.fi